

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

ΕΚΦΡΑΣΗ ΕΚΘΕΣΗ

**ΤΕΥΧΟΣ Α΄
ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ**

**Τόμος
1ος**

ΕΚΦΡΑΣΗ ΕΚΘΕΣΗ

ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

**ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ
Α΄ ΤΕΥΧΟΣ**

Τόμος 1ος

Συγγραφική Ομάδα Αναθεώρησης

ΧΡΙΣΤΟΣ Λ. ΤΣΟΛΑΚΗΣ

Καθηγητής του Αριστοτελείου
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΚΥΡΙΑΚΗ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ

Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΑΒΡΑ ΑΥΔΗ

Φιλολόγος, Καθηγήτρια
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΕΛΕΝΗ ΛΟΠΠΑ

Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΑΝΗΣ

Φιλολόγος, π. Σχολικός Σύμβουλος

Υπεύθυνη για το Παιδαγ. Ινστιτούτο

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Σύμβουλος του Π.Ι.

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Συγγραφή: Χρίστος Λ. Τσολάκης,
Κυριακή Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή,
Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης**

Συντονισμός: Χρίστος Λ. Τσολάκης

**Αναθεώρηση: Χρίστος Λ. Τσολάκης,
Κυριακή Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή,
Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης**

**ΕΚΦΡΑΣΗ
ΕΚΘΕΣΗ**

ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

**ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ
Α΄ ΤΕΥΧΟΣ**

Τόμος 1ος

Καλλιτεχνική Επιμέλεια
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΥΠΗΣ
ΕΙΡΗΝΗ Κ. ΧΑΤΖΗ

Επεξεργασία, Ηλεκτρονική
Επιμέλεια Ύλης και Εξωφύλλου
ΕΙΡΗΝΗ Κ. ΧΑΤΖΗ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ
Ομάδα εργασίας ΥΠΔΒΜΘ

ΣΥΜΒΟΛΑ

ΘΕΩΡΙΑ

ΑΣΚΗΣΗ

ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

χρωματιστή
σελίδα

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ

Διαβάστε προσεκτικά αυτό το θαυμαστό κείμενο του Τζιάνι Ροντάρι και φροντίστε να το καταλάβετε. Η δύναμη της λέξης, καθώς ξυπνάει

τους κόσμους της σκέψης και της φαντασίας, θα σας θυμίσει ίσως τα μαγικά παραμύθια των παιδικών σας χρόνων, όπου δεν υπάρχουν όρια και φραγμοί. Ο κόσμος γίνεται τόσο δυνατός, τόσο μεγάλος και τόσο ωραίος, όσο και η φαντασία του παραμυθά. Έτσι και με τη λέξη...

**Κι όπου κατέχει και μιλεί
με γνώση και με τρόπο
κάνει και κλαΐσιν και γελοῦ
τα μάτια των ανθρώπων.**

(Ερωτόκριτος)

Η πέτρα στη λίμνη

Μια πέτρα που ρίχνουμε στα νερά μιας λιμνούλας προκαλεί ομόκεντρα κύματα που απλώνονται στην επιφάνεια παρασέρνοντας στην κίνησή τους, σε διαφορετικές αποστάσεις, με διαφορετικά αποτελέσματα,

το νούφαρο και το καλάμι, τη χάρτινη βαρκούλα και το φελλό του ψαρά. Αντικείμενα που πριν ήταν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, το καθένα στην ησυχία του ή στον ύπνο του, είναι σαν να τα ξανάφερε κάποιος στη ζωή, σαν να τα ανάγκασε να αντιδράσουν, να σχετιστούν μεταξύ τους. Άλλες κινήσεις, αόρατες, απλώνονται στο βάθος προς όλες τις κατευθύνσεις, καθώς η πέτρα κατεβαίνει με ορμή, παρασύροντας φύκια, τρομάζοντας ψάρια, προκαλώντας συνεχώς καινούριες μοριακές αναστατώσεις. Όταν, τέλος, φτάσει στο βυθό, σηκώνει λάσπη, αναποδογυρίζει τα πράγματα που κείτονταν εκεί ξεχασμένα, μερικά απ' αυτά τώρα ξεθάβονται, ενώ άλλα, με τη σειρά τους, σκεπάζονται από την άμμο. Αμέτρητα γεγονότα ή μικρογεγονότα διαδέ-

χονται το ένα το άλλο σε ελάχιστο χρόνο. Ίσως, κι αν ακόμα είχε κανείς τον καιρό και τη διάθεση, δε θα μπορούσε να τα καταγράψει όλα, χωρίς να παραλείψει κανένα.

Με τον ίδιο τρόπο, μια λέξη που πέφτει τυχαία στο μυαλό μας δημιουργεί κύματα στην επιφάνεια και στο βάθος, προκαλεί μια ατελείμη σειρά αλυσιδωτών αντιδράσεων, παρασύροντας στην πτώση της ήχους και εικόνες, αναλογίες και αναμνήσεις, σημασίες και όνειρα, σε μια κίνηση που ξυπνά την εμπειρία και τη μνήμη, τη φαντασία και το ασυνείδητο, και η οποία γίνεται πιο περίπλοκη, επειδή το ίδιο το μυαλό δεν παρίσταται παθητικά στην εμφάνιση όλων αυτών, αλλά επεμβαίνει σ' αυτήν συνεχώς, για να δεχτεί και να απορρίψει, να

συνδέσει και να λογοκρίνει, να οικοδομήσει και να καταστρέψει.

Παίρνω για παράδειγμα τη λέξη «πέτρα». Πέφτοντας στο μυαλό παρασύρει μαζί της ή σπρώχνει ή αποφεύγει, με λίγα λόγια έρχεται με διάφορους τρόπους σ' επαφή: με όλες τις λέξεις που αρχίζουν από π αλλά το δεύτερο γράμμα τους δεν είναι ε, όπως «παπούτσι», «ποταμός», «πουλί»· με όλες τις λέξεις που αρχίζουν από πε, όπως «πεδιάδα», «πεζός», «πελαργός», «πελώριος», «περίπατος», «περισπωμένη»· με όλες τις λέξεις που λήγουν σε -έτρα, όπως «μέτρα», «φαρέτρα»· με όλες τις λέξεις που συγγενεύουν σημασιολογικά με την «πέτρα»: «βότσαλο», «κοτρώνα», «βράχος», «μάρμαρο», «γρανίτης» και τα λοιπά.

**Αυτοί είναι οι πιο νωθροί συνειρ-
μοί. Μια λέξη χτυπά μια άλλη από
αδράνεια. Αυτό δύσκολα θα
αρκούσε, για να κάνει να πεταχτεί η
σπίθα (αλλά ποτέ δεν μπορεί να
ξέρει κανείς).**

**Η λέξη, ωστόσο, κινείται με ορμή
και προς άλλες κατευθύνσεις, βυθί-
ζεται στον κόσμο του παρελθόντος,
βγάζει στην επιφάνεια παρουσίες
βυθισμένες. Απ' αυτή την άποψη
«πέτρα» για μένα είναι η Αγία Αικα-
τερίνη της Πέτρας, μια εκκλησία
χτισμένη ψηλά, στη λίμνη Ματζόρε.
Πήγαινα ως εκεί με το ποδήλατο.
Πηγαίναμε μαζί, ο Αμεντέο κι εγώ.
Καθόμασταν κάτω από μια δροσερή
στοά, πίναμε άσπρο κρασί και συζη-
τούσαμε για τον Καντ. Συναντιόμα-
σταν και στο τρένο που μας πήγαι-
νε καθημερινά στη Σχολή μας. Ο
Αμεντέο φορούσε μια μακριά μπλε**

κάπα. Μερικές φορές κάτω από την κάπα του μάντευε κανείς το σχήμα της θήκης του βιολιού του. Η λαβή της δικής μου θήκης είχε σπάσει και ήμουν υποχρεωμένος να την κουβαλώ κάτω από τη μασχάλη μου. Ο Αμεντέο κατατάχτηκε στους αλπινιστές και πέθανε στη Ρωσία.

Μια άλλη φορά η μορφή του Αμεντέο μου ήρθε στο νου, σε μια «έρευνα» σχετικά με τη λέξη «τούβλο», που μου θύμισε κάτι χαμηλά καμίνια στους αγρούς της Λομβαρδίας και μακρινούς περιπάτους στην ομίχλη ή μέσα στα δάση· ο Αμεντέο κι εγώ συχνά περνούσαμε ολόκληρα απογεύματα στο δάσος συζητώντας:

για τον Καντ, τον Ντοστογιέφσκι, τον Μοντάλε, τον Αλφόνσο Γκάτο. Οι φιλίες των δεκαέξι χρόνων είναι αυτές που αφήνουν τα πιο βαθιά σημάδια στη ζωή μας. Αλλά αυτό δε μας ενδιαφέρει εδώ. Μας ενδιαφέρει να δούμε πώς μια οποιαδήποτε τυχαία λέξη μπορεί να λειτουργήσει ως λέξη μαγική, για να ξεθάψει περιοχές της μνήμης θαμμένες κάτω από τη σκόνη του χρόνου [...]

Με τον ίδιο τρόπο επιδρούσε η γεύση της "madeleine" στη μνήμη του Προυστ. Και, ύστερ' απ' αυτόν, όλοι οι «συγγραφείς της μνήμης» έμαθαν, φτάνοντας σχεδόν στην υπερβολή, ν' ακούν προσεχτικά τη θαμμένη ηχώ των λέξεων, των οσμών, των ήχων. Εμείς όμως θέλουμε να φτιάξουμε παραμύθια για παιδιά και όχι να γράψουμε διηγήματα, για να ξανακερδίσουμε και να

σώσουμε τη χαμένη μας ζωή. Αλλά ακόμα και με τα παιδιά, πότε πότε, θα είναι διασκεδαστικό και χρήσιμο να παίζουμε το παιχνίδι της μνήμης. Οποιαδήποτε λέξη θα μπορέσει να τα βοηθήσει να θυμηθούν «εκείνη τη φορά που...», να ανακαλύψουν τον εαυτό τους μέσα στο χρόνο που περνά, να μετρήσουν την απόσταση ανάμεσα στο σήμερα και στο χτες, αν και τα δικά τους «χτες» είναι ακόμη, ευτυχώς, λίγα και σχετικά άδεια. Το «φανταστικό θέμα», σ' αυτό τον τύπο έρευνας που ξεκινά από μια μόνο λέξη, γεννιέται όταν δημιουργούνται περίεργες γειτνιασείς, όταν μέσα απ' τις πολύπλοκες κινήσεις των εικόνων και τις ιδιόρρυθμες αλληλοεπιδράσεις τους προβάλλει μια απρόβλεπτη συγγένεια ανάμεσα σε λέξεις που ανήκουν σε διαφορετικές αλυσίδες. Η λέξη

«ματόνε» (τούβλο) έφερε μαζί της τις λέξεις «καντσόνε» (τραγούδι), «μαρόνε» (κάστανο), «μασόνε» (τέκτονας), «τορόνε» (αμυγδαλωτό), «πανετόνε» (τσουρέκι), που ομοιοκαταληκτούνμε το «ματόνε»...

Τα ματόνε και καντσόνε μου φαίνονται ενδιαφέρον ζευγάρι, αν και όχι τόσο «ωραίο όπως η τυχαία συνάντηση μιας ομπρέλας και μιας ραπτομηχανής πάνω σε ένα ανατομικό τραπέζι» (Λοτρεαμόν, Τα τραγούδια του Μαλντορόρ). Μέσα στο συγκεχυμένο σύνολο των λέξεων που ως τώρα μας ήρθαν στο μυαλό, το «ματόνε» (τούβλο) έχει με το «καντσόνε» (τραγούδι) την ίδια σχέση που έχει και το «σάσο» (πέτρα) με το «κοντραμπάσο». Το βιολί του Αμεντέο προσθέτει ίσως ένα στοιχείο συναισθηματικό και βοηθά να γεννηθεί μια μουσική εικόνα.

Να το μουσικό σπίτι. Είναι φτιαγμένο με μουσικά τούβλα, με μουσικές πέτρες. Οι τοίχοι του, όταν τους χτυπάς με σφυράκια, βγάζουν όλες τις νότες που υπάρχουν. Ξέρω πως υπάρχει ένα ντο δίσση πάνω από το ντιβάνι, πως το πιο ψηλό φα βρίσκεται κάτω από το παράθυρο, πως το πάτωμα είναι ολόκληρο σε σι ύφεση ματζόρε, μια τονικότητα ερεθιστική. Έχει μια καταπληκτική πόρτα ατονική, δωδεκαφωνική, ηλεκτρονική: φτάνει να την αγγίξεις μόλις με τα δάχτυλα, για να βγάλει κάτι στο σιλ των Νόνο -Μπέριο - Μαντέρνα, που να ξετρελάνει τον Στόκχουσεν (ο οποίος έχει περισσότερα δικαιώματα από τους άλλους να μπει στην εικόνα μας, μ' εκείνο το «χάους»

(σπίτι) σφηνωμένο μέσα στο επώνυμό του).

Αλλά δεν πρόκειται μόνο για ένα σπίτι. Είναι ένα ολόκληρο μουσικό χωριό, με το σπίτι-πιάνο, το σπίτι-τσελέστα, το σπίτι-φαγκότο. Είναι ένα χωριό-ορχήστρα. Το βράδυ οι κάτοικοι, παίζοντας στα σπίτια τους, κάνουν όλοι μαζί μια ωραία συναυλία πριν πάνε για ύπνο... Τη νύχτα, ενώ όλοι κοιμούνται, ένας φυλακισμένος παίζει στα σίδερα της φυλακής του... Και τα λοιπά. Η ιστορία μας πήρε το δρόμο της.

Σκέφτομαι πως ο φυλακισμένος μπήκε στην ιστορία χάρη στην ομοιοκαταληξία «μουσική» και «φυλακή», που συνειδητά δεν είχε πέσει στην αντίληψή μου, αλλά που, όπως φαίνεται, κάπου παραφύλαγε. Τα σίδερα θα τα θεωρούσε κανείς, φυσική συνέπεια. Αλλά δεν

το πιστεύω. Μάλλον θα πρέπει να μου τα επέβαλε η ανάμνηση, που φευγαλέα πέρασε από το μυαλό μου, του τίτλου μιας παλιάς κινηματογραφικής ταινίας: Φυλακή δίχως σίδερα.

Πέφτουν όλα τα σίδερα απ' όλες τις φυλακές του κόσμου. Βγαίνουν όλοι. Και οι κλέφτες; Ναι, και οι κλέφτες. Η φυλακή είναι που κάνει τους κλέφτες. Τέρμα η φυλακή, τέρμα και οι κλέφτες...

Κι εδώ μπορώ να παρατηρήσω πως στη φαινομενικά μηχανική διαδικασία πέφτει, σα μέσα σε καλούπι, αλλά και τροποποιώντας το ίδιο το καλούπι, η ιδεολογία μου.

Ακούω την ηχώ παλιών και πρόσφατων αναγνωσμάτων. Οι κόσμοι των αποκλεισμένων απαιτούν με επιμονή να τους ονομάσουμε: ορφανοτροφεία, αναμορφωτήρια,

γηροκομεία, ψυχιατρεία, αίθουσες διδασκαλίας.

Η πραγματικότητα εισβάλλει στο σουρεαλιστικό γύμνασμα. Στο κάτω κάτω, ίσως, αν το μουσικό χωριό γίνει παραμύθι, δε θα είναι ένα ονειροπόλημα φυγής, αλλά ένας τρόπος να ανακαλύπτεις ξανά και να αναπαριστάνεις την πραγματικότητα με νέα σχήματα.

Αλλά η διερεύνηση της λέξης «πέτρα» δεν τελείωσε. Μου μένει ακόμη να την απορρίψω ως οργανισμό που έχει μια ορισμένη σημασία και έναν ορισμένο ήχο, να την αναλύσω στα ψηφία της, να ανακαλύψω τις λέξεις που έχω διαδοχικά απορρίψει, για να φτάσω να την προσφέρω.

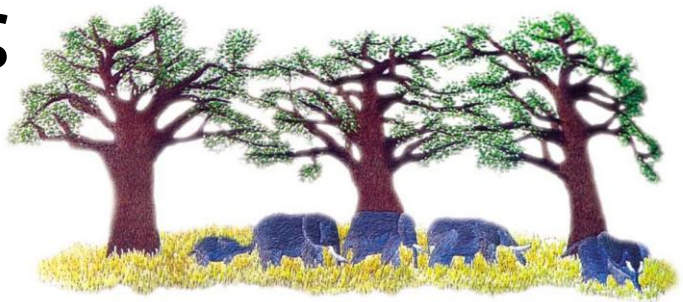
Γράφω τα ψηφία το ένα κάτω απ' το άλλο:

-Π
-Ε
-Τ
-Ρ
-Α

Τώρα δίπλα σε κάθε ψηφίο μπορώ να γράψω την πρώτη λέξη που μου έρχεται στο νου, αποχτώντας έτσι μια καινούρια σειρά: «πέστροφα - ελεγκτής - τσιγάρο - ράφι - αγρότης». Ή μπορώ – θα είναι πιο διασκεδαστικό – να γράψω δίπλα στα πέντε ψηφία λέξεις που να σχηματίζουν μια φράση με ολοκληρωμένη σημασία, έτσι:

Π – Πέντε
Ε – ελέφαντες
Τ – τρώνε
Ρ – ρίζες
Α – ακακίας

Δε θα είχα τι άλλο να τους κάνω αυτή τη στιγμή τους πέντε ελέφαντες

που τρώνε ρίζες, από το να τους χρησιμοποιήσω για να φτιάξω ένα «παράλογο» (nonsenso) δίπτυχο:

Πέντε ελέφαντες λιγνοί

σκαρφαλώνουν στη σκηνή... κτλ.

Αλλά δε χρειάζεται να περιμένουμε ενδιαφέροντα αποτελέσματα με την πρώτη προσπάθεια. Δοκιμάζω μια άλλη σειρά, με το ίδιο σύστημα:

Π – Πεντακόσιοι

Ε – εφοπλιστές

Τ – τραγουδούν

Ρ – ρομαντικές

Α – άριες

Εκείνο το «πεντακόσιοι» είναι αυτόματη προέκταση του προηγούμενου «πέντε». Τις «ρομαντικές άριες» ίσως να τις έβγαλε στη μέση η «σκηνή», αλλά δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει ότι τις ευνόησε και το γειτόνεμά τους, σ' αυτήν την «έρευνα», με τα μουσικά όργανα που ανέφερα

λίγο πιο πάνω. Μια πομπή από πεντακόσιους εφοπλιστές που τραγουδούν ρομαντικές άριες δεν είναι εικόνα για πέταμα.

Εγώ προσωπικά έχω φτιάξει πολλές ιστορίες ξεκινώντας από μια λέξη στην τύχη. Μια φορά π.χ., ξεκινώντας από τη λέξη «λαιμός», πήρα την παρακάτω αλυσίδα: «λαιμός - Λεμονής - λεμόνι - αυγολέμονο - αυγό - ωοειδής - (ελλειπτική) τροχιά - αυγό σε τροχιά». Εδώ σταμάτησα και έγραψα ένα παραμύθι με τον τίτλο: «Ένας κόσμος μέσα σ' ένα αυγό», που βρίσκεται ανάμεσα στην επιστημονική φαντασία και τη φάρσα.

Μπορούμε τώρα ν' αφήσουμε τη λέξη «πέτρα» στην τύχη της. Αλλά ας μην ξεγελιόμαστε πως εξαντλήσαμε τις δυνατότητές της. Ο Πολ Βαλερί έχει πει: «Δεν υπάρχει λέξη που να

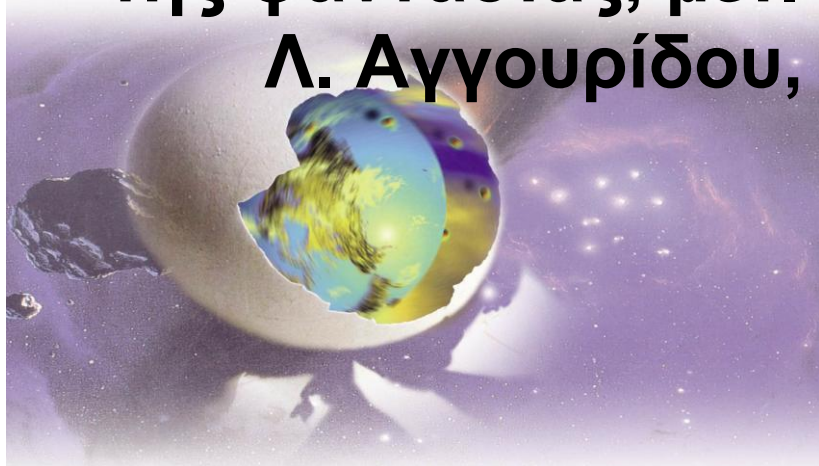
μπορούμε να την καταλάβουμε, αν προχωρήσουμε στο βάθος». Και ο Βιτγκενστάιν: «Οι λέξεις είναι σαν την κρούστα στην επιφάνεια βαθιών νερών». Τα παραμύθια ψάχνουμε να τα βρούμε ακριβώς έτσι, κολυμπώντας κάτω από το νερό.

Όσο για τη λέξη «τούβλο» θ' αναφέρω το αμερικάνικο τεστ δημιουργικότητας, για το οποίο μιλά η Μάρτα Φατόρι στο ωραίο της βιβλίο «Δημιουργικότητα και εκπαίδευση». Αυτό το τεστ ζητά από τα παιδιά να αναφέρουν όλες τις δυνατές χρήσεις που ξέρουν για το «τούβλο», ή που μπορούν να φανταστούν. Ίσως η λέξη «τούβλο» να καρφώθηκε στο μυαλό μου με τόση δύναμη, επειδή είχα διαβάσει πρόσφατα γι' αυτό το τεστ, σ' αυτό το βιβλίο. Δυστυχώς, τα τεστ αυτού του είδους δεν έχουν σκοπό να διεγείρουν την παιδική

δημιουργικότητα, αλλά μονάχα να τη μετρήσουν, για να επιλέξουν «τους πιο ικανούς στη φαντασία», όπως με άλλα τεστ επιλέγονται «οι πιο ικανοί στα μαθηματικά». Θα έχουν, βέβαια, κι αυτά τη χρησιμότητά τους. Αλλά στην ουσία επιδιώκουν σκοπούς που αφήνουν απέξω τα ίδια τα παιδιά.

Αντίθετα, το παιχνίδι της «πέτρας στη λίμνη» που σύντομα σας παρουσίασα εδώ, κινείται στην αντίθετη κατεύθυνση: προορίζεται για να χρησιμοποιείται από τα παιδιά, όχι για να τα χρησιμοποιεί...

Τζιάνι Ροντάρι, Γραμματική της φαντασίας, μετ. Μ. Βερτσώνη, Λ. Αγγουρίδου, εκδ. Τεκμήριο

ΥΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΥΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ

Ι. ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

1. Η απεραντοσύνη της

■ Διαβάστε τα κείμενα α και β.

Γλώσσα είναι ολόκληρος ο λαός.

α.

Γλώσσα είμαι εγώ.

Γλώσσα είσαι εσύ.

Γλώσσα είναι ο κόσμος.

Γλώσσα είναι ό,τι κάνει ο κόσμος.

Γλώσσα είναι η αγάπη και ο πόνος.

Γλώσσα είναι το ντύσιμο,

η έκφραση του προσώπου,

οι χειρονομίες, η ανταπόκριση.

Γλώσσα είναι να φαντάζεσαι,

να σχεδιάζεις, να δημιουργείς,

να καταστρέφεις.

Γλώσσα είναι ο έλεγχος και η

πειθώ.

Γλώσσα είναι η επικοινωνία.

Γλώσσα είναι το γέλιο.

Γλώσσα είναι το μέγλωμα.

Γλώσσα είμαι εγώ.

**Goldenberg, S., P. Griffiths, J. Lee.
M. Sandra, The English Programme
Language, Great Britain, 1979**

β.

**«Γλώσσα δεν είναι, καθώς φαντάζο-
νται κάποιοι, αράδιασμα από λέξεις,
τύπους και κανόνες, όπως αναγρά-
φονται σε λεξικά και γραμματικές...
παρά η έκφραση του εσωτερικού
μας κόσμου, κύμα ζωής, άνοιγμα
και επαφή ψυχών, ανταλλαγή
αισθημάτων και σκέψεων μέσα σε
συνομιλία, ερώτηση και απόκριση,
άρνηση και κατάφαση, προσταγή,
απαγόρευση και παράκληση,
μικροεπεισόδια, πεζότητες και
ταπεινότητες της καθημερινής ζωής
και έξαρση και κατάνυξη, τραγούδι
και κλάμα, χαρά και καημός,**

τρικυμία και γαλήνη, αγάπη και πάθος, αγωνία και κατάρα, επιστήμη και ζωή, σκέψη, ενατένιση της μοίρας και φιλοσοφία - όλα αυτά. Είναι γλώσσα ατομική και εθνική. Γλώσσα είναι ολόκληρος ο λαός, λέει ένα φλαμανδικό ρητό».

Μ. Τριανταφυλλίδης

► Προσπαθήστε να ανιχνεύσετε στο κείμενο β φράσεις παρόμοιες με εκείνες του κειμένου α. Δημιουργήστε και άλλες δικές σας. Αν, μάλιστα, σχεδιάζετε να εκδώσετε ένα περιοδικό της τάξης σας, συγκεντρώστε τέτοιες φράσεις, από τα κείμενα και από αυτές που δημιουργήσατε, για να τις χρησιμοποιήσετε ως μηνύματα στην πρώτη σελίδα αλλά και σε άλλες σελίδες του περιοδικού σας.

2. Η πολυμορφία της

■ Η γλώσσα είναι πρωτεϊκή

Θα καταλάβετε τώρα ότι η γλώσσα είναι πολύμορφη, γιατί πολύμορφη και πολύπλοκη είναι και η κοινωνική ζωή που την παράγει. Έτσι οι απεριόριστες δυνατότητές της ανταποκρίνονται στις ποικίλες ανάγκες της κοινωνικής ζωής και τις υπηρετούν. Γι' αυτό και μπορούμε:

άλλοτε να ρωτούμε

άλλοτε να απορούμε

άλλοτε να κρίνουμε

άλλοτε να διατάζουμε

άλλοτε να σχεδιάζουμε το μέλλον

άλλοτε να περιγράφουμε το

παρελθόν

άλλοτε...

Χρήσιμη πληροφορία

Οι μορφές (τα «άλλοτε») με τις οποίες παρουσιάζεται η γλώσσα

είναι κωδικοποιημένες στο Συντακτικό και στη Γραμματική. Τα βιβλία αυτά περιέχουν τα συντακτικά και γραμματικά φαινόμενα της γλώσσας. Δεν περιέχουν όμως τη γλώσσα. Αυτή δε χωράει σε κανένα βιβλίο. Είναι απέραντη.

**▶ Μετασχηματίστε τη φράση:
Η φιλία ενώνει τους λαούς.**

Παράδειγμα:

- Ενώνει η φιλία τους λαούς;**
  - Δεν ενώνει η φιλία τους λαούς;**
- (Συνεχίστε μετασχηματίζοντας την ίδια φράση)**

■ Οι ειδικοί λένε ότι ο άνθρωπος μαθαίνει τη γλώσσα κατά τα πέντε πρώτα χρόνια της ζωής του. Κι αυτό είναι το εκπληκτικό. Από εκεί κι εκεί οι γλωσσικοί μηχανισμοί του αντιδρούν σε κάθε είδους γλωσσικό

ερέθισμα, ακόμη και σ' εκείνο που δέχεται για πρώτη φορά. Έτσι καταλαβαίνει και χρησιμοποιεί χιλιάδες από διαφορετικά είδη ομιλίας – χωρίς ποτέ να συνειδητοποιεί την ικανότητά του αυτή – ή μεταβάλλει και προσαρμόζει την ομιλία του στα εκάστοτε νέα δεδομένα.

3. Η παντοδυναμία της

■ Η γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει

Η γλώσσα, γι' αυτόν που ξέρει να τη χρησιμοποιεί σωστά, είναι δύναμη. Η δύναμή της αυτή γίνεται μεγαλύτερη, όταν συνδυάζεται με πνευματική καλλιέργεια και κοινωνική καταξίωση. Πολλοί βέβαια εκμεταλλεύονται την κοινωνική τους δύναμη, για να επιβάλλουν τις απόψεις τους.

▶ Διάβασε τα κείμενα και τις φράσεις που ακολουθούν και προσπάθησε να αναγνωρίσεις τρόπους επιβολής και συμπεριφοράς. Σκέψου ακόμη με ποιον τρόπο συμβάλλουν στην προσέγγιση ή στην απομάκρυνση των συνδιαλεγόμενων:

- Στρατιωτικός νόμος. Η χώρα κηρύσσεται εις κατάστασιν πολιορκίας. Αναστέλλεται η λειτουργία του Συντάγματος επί 6 μήνας. Η κυκλοφορία πεζών και οχημάτων απαγορεύεται μετά την δύσιν του ηλίου εις τας πόλεις και εις την ύπαιθρον. Οι παραβάται θα πυροβολούνται άνευ προειδοποιήσεως. Ζήτω το Έθνος.
- Αν τύχει και αργήσω, να περιμένεις λίγο.
- Περίμενέ με, αν αργήσω.
- Παρακαλώ, μην καπνίζετε.
- Ευχαριστούμε που δεν καπνίζετε.
- Άκουσε, μικρέ, κάνε ό,τι σου λέω και μην ψιλωρωτάς. Πάρε το ποδήλατό σου από εδώ και ξεκουμπίσου.
- Θα σε πείραζε, παιδί μου, να μετακινήσεις το ποδήλατο σου από αυτή τη θέση;
- Κάθισε.

- Δε θα ήθελες να καθίσεις;
  - Γυναίκα, τα παπούτσια μου.
  - Θα σε συμβούλευα να δεις αυτό το έργο.
  - Πού είσαι, Πέτρο, να πήγαινες μια στιγμή να έβλεπες το παιδί.
- (βλ. και ΝΕ.Σ, σ. 76-78)

II. ΟΙ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ (ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΕΡΗ ΓΛΩΣΣΑ)

Η γλώσσα είναι πολυκύμαντη, όπως πολυκύμαντη είναι και η γλωσσική κοινότητα που τη μιλάει

Από την έως εδώ πορεία μας μπορούμε να επαληθεύσουμε αυτό που ήδη έχουμε επισημάνει, ότι δηλαδή η γλώσσα είναι πολύμορφη και πολύπλοκη, όπως (πολύμορφη και πολύπλοκη) είναι και η γλωσσική κοινότητα που τη χρησιμοποιεί.

Άλλωστε η γλώσσα είναι κοινωνικό προϊόν. Γι' αυτό και είναι τόσο πολυκύμαντη, όσο και η κοινωνία από την οποία αναδύεται και την οποία εκφράζει και υπηρετεί. Αυτά σημαίνουν ότι η γλωσσική κοινότητα δε χαρακτηρίζεται από γλωσσική ομοιομορφία/ομοιογένεια, δεν απο-

τελεί δηλαδή ένα σύνολο ομιλητών οι οποίοι χρησιμοποιούν παντού και πάντοτε τους ίδιους γλωσσικούς τρόπους. Αντίθετα μάλιστα χαρακτηρίζεται από μια πολυμορφία / ετερογένεια γλωσσικής συμπεριφοράς, η οποία όμως δεν τη διασπά ούτε και την υποβαθμίζει. Μια προσεκτικότερη εξέταση θα μας έπειθε ότι χάρη σ' αυτήν (την ετερογένεια) η γλώσσα υπάρχει και λειτουργεί. Είναι επομένως η γλώσσα συνισταμένη πολλών και ποικίλων συνιστωσών.

Έτσι, σε μια γλωσσική κοινότητα, διαφορετικές ομάδες ομιλητών χρησιμοποιούν διαφορετικές γλωσσικές ποικιλίες/διαλέκτους που τα κοινά χαρακτηριστικά τους τις διακρίνουν από άλλες ποικιλίες / διαλέκτους της ίδιας γλώσσας. Οι ποικιλίες αυτές με κριτήρια τη γεωγραφι-

κή καταγωγή του ομιλητή και την κοινωνική/γλωσσική συμπεριφορά του διακρίνονται αντίστοιχα σε γεωγραφικές ποικιλίες/διαλέκτους (οριζόντια κατάταξη) και σε κοινωνικές ποικιλίες/διαλέκτους (κάθετη κατάταξη). Σ' αυτές πάλι τις κοινωνικές ποικιλίες εντάσσονται, εκτός από τα άλλα, τα ποικίλα είδη των κειμένων και οι ειδικές γλώσσες. Όλες μαζί οι ποικιλίες συναποτελούν και τροφοδοτούν την εθνική μας γλώσσα.

1. Γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες

■ Διαβάστε το παρακάτω κείμενο και συζητήστε τους όρους: ιδίωμα, διάλεκτος, ιδιωματισμός, ιδιωτισμός.

Οριζόντια διαίρεση: ιδίωμα και διάλεκτος

...Όσοι έχουμε μητρική γλώσσα τα ελληνικά δεν τα μιλούμε ακριβώς το ίδιο σε όλη την ελληνόγλωσση γη. Παρουσιάζει δηλαδή και η γλώσσα μας, καθώς όλες οι άλλες, τοπικές παραλλαγές ή ιδιωματικές ποικιλίες. Και δε διαφέρει μόνο το γλωσσικό ιδίωμα δύο τόπων που απέχουν ο ένας από τον άλλο, καθώς λ.χ. η Κρήτη και η Ευρυτανία, παρά συχνά και η γλώσσα δύο γειτονικών χωριών, έτσι της Αράχοβας και της

Δαύλειας στη Βοιωτία. Στην ιδιωματική ποικιλία της γλώσσας μιας χώρας θεμελιώνεται η διαίρεσή της σε ό,τι ονομάζουμε ιδιώματα και διαλέκτους.

Ιδίωμα και διάλεκτο ονομάζουμε συνήθως το ίδιο πράγμα, υποδιαιρέσεις της ίδιας γλώσσας. Συχνά ονομάζουν διάλεκτο ένα ιδίωμα με μεγάλη έκταση ή που διαφέρει σημαντικά από την κοινή γλώσσα. Κάποτε πάλι ονομάζουν μειωτικά το ιδίωμα που έμεινε λογοτεχνικά ακαλλιέργητο και ξέπεσε έτσι στη συνείδηση των ομογλώσσων.

Ιδιωματισμό πάλι λέμε τύπο διαλεκτικό άγνωστο στην κοινή (π.χ. σκαρβελώνω αντί σκαρφαλώνω), ενώ ιδιωτισμός είναι έκφραση που λέγεται μόνο στη γλώσσα μας (την ελληνική) και έχει πάρει ξεχωριστή σημασία: Ο Τάκης περπατεί στα

δύο, η Νίκη πάτησε στα πέντε,
ακούονταν φωνές και κακό, μέρα
μεσημέρι κτλ...

**Μ. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνική
Γραμματική**

► **Μιλήστε με τους γονείς σας και με τους συμμαθητές σας για την καταγωγή σας και για τη γλώσσα (ιδίωμα, διάλεκτος, Κοινή Νεοελληνική) του σπιτιού σας. Προσέξτε ακόμα τη γλώσσα του παππού και της γιαγιάς, των γειτόνων, ενός οικογενειακού φίλου που ήρθε από μακριά (Θράκη, Μακεδονία, Θεσσαλία, Ήπειρο, Κύπρο, Κρήτη, Κέρκυρα κτλ.) στον τόπο σας. Παρατηρήστε αν η γλώσσα του(ς) ή εκείνη που μιλάτε στο σπίτι σας είναι ίδια με κείνην που μιλάτε στην τάξη.**

■ Τα ιδιώματα (και τις διαλέκτους) τα ονομάζουμε από τις περιοχές στις οποίες συνηθίζονται: α) βόρεια (θρακιώτικα, μακεδονικά, ηπειρώτικα, θεσσαλικά, στερεοελλαδίτικα κτλ.) και νότια (πελοποννησιακά, κρητικά κτλ.) και β) ανατολικά (κυπριακά, χιώτικα, ποντιακά, καππαδοκικά κτλ.) και δυτικά (κατωιταλικά, εφτανησιώτικα, κρητοκυκλαδικά). Από αυτά τα ποντιακά, τα καππαδοκικά, τα τσακωνικά και τα κατωιταλικά θεωρούνται από πολλούς διάλεκτοι. Όλα μαζί, ιδιώματα και διάλεκτοι, αποτελούν τη Νεοελληνική γλώσσα.

► Να διαβάσετε τις παροιμίες που ακολουθούν και να επισημάνετε τα ιδιωματικά στοιχεία τους.

- Μία χελιδών ἔαρ οὐ ποιεῖ.
(Αρχαία)
- Ἐνα χελιδόνι δε φέρνει την
άνοιξη. (Κοινή)
- Με τον καιρόν ο αμπελουργός
εφύτεψεν αμπέλι, κι αγάλια αγάλια
έγινεν η αγουρίδα μέλι. (Θήρα)
- Μι τουν κιρόν ιφύτηυγι γι'
απιλουργός απέλι κι αγάλια αγάλια
γίνιτι γη αγουρίδα μέλι. (Λέσβος)
- Η αλπού έλιγι μια φουρά· «τ'
χρόν' θα γένουν πουλλά σύκα.
- Πού ξέρ'ς; - Γιατί τ' αγαπάει η κλια
μ'», είπι. (Ιωάννινα)
- «Μάνα, του χρόνου θα γίνουν
πολλά σύκα; - Γιατί, γιε μου; - Γιατί,
μάννα μου, τ' αγαπώ. (Κοινή)
- Άγιος που δεθ θαματουργεί τηδ
δόξα τι τηθ θέλει; (Κάρπαθος)
- Άγιος που δε θαματουργεί, μηδέ
δοξολογιέται. (Πελοπόννησος)

- Άγιε μου Γιώργη, βόηθα με.
- Κούνα και συ τα χέρια σου.

(Κοινή)

- Αϊ-Γιώργη βούθα μου!
- Και συ τον πόδα σάλευκε.

(Κύπρος)

- Αϊ-Γιώργη μου, βοήθα μου!
- Μα σείε και συ τα πόδια σου.

(Κρήτη)

► Συζητήστε τον αλληγορικό χαρακτήρα των παροιμιών που διαβάσατε και πείτε σε ποια περίπτωση χρησιμοποιούμε καθεμιά από αυτές.

▶ **Αποδώστε στην Κοινή
Νεοελληνική τα κείμενα:**

**Βούιν τσ' εώ,
βούιν τσ' εσύ**

**Μια Πυργούσaina ερωτά μια
αρρεβωνιασμένην:**

«Πότε θα παντρευτείς;»

«Την Τσυριασή».

«Τσ' εώ την άλλη Τσυριασή».

«Τσ' ίντα θα σφάξεις;»,

«Βούιν».

«Βούιν τσ' εώ, βούιν τσ' εσύ».

Χιώτικα ανέκδοτα*

***Οι Χιώτες είναι γνωστοί για τα
έξυπνα ανέκδοτά τους.**

Αϊ-Γιώργη
βούθα μου!

Μα σείε και συ
τα πόδια σου

Ένα χελιδόνι
δε φέρνει
την άνοιξη

Του Μισέ Τζανή το κεφάλι

Ο Μισέ Τζανής, ο Μισέ Μπουρλής και άλλοι επήγανε στο κυνήγι. Ένα αγρίμι επήρεν του Μισέ Τζανή το κεφάλι. Άμα είδαν το Μισέ Τζανή οι σύντροφοι του χωρίς κεφάλι, ερουτούσανε ο ένας τον άλλον: «Είχε κεφάλι ο Μισέ Τζανής για εν

είχεν;». Εσκέφτονταν, εσκέφτονταν, δεν εμπόρεσαν να βρούνε αν είχεν κεφάλι. Επήγανε τότε στη γυναίκα του και την ερωτήσανε αν είχεν κεφάλι ο άντρας της. Εκείνη τως λε: «Ξέρω γω, αφεντικά; Ἦρκουνταν ο μπαρμπέρης κι εμπαρμπέριζέν τον».

Χιώτικα ανέκδοτα

Χριστέ μ'

Χριστέ μ', ούλα καλά ποίκες, τρία
καλά κί εποίκες·
ποίκες τον ουρανόν ψηλά, κι ακεί
σκάλαν κί εφτάνει.
ποίκες την θάλασσαν πλατύν, κι
ακεί γεφύρ' κί στέκει,
ποίκες την ξενιτιάν μακρά, κι ακεί
λαλιά κί πάγει.

Δημοτικό τραγούδι του Πόντου

**Είχε κεφάλι ο
Μισέ Τζανής
για εν είχαν;**

**Ξέρω γω,
Ήρκουνταν ο
μπαρμπέρης κι
εμπαρμπέριζέν
τον**

**Άγιος που δεθ
θαματουργεί
τηδ δόξα τι
τηθ θέλει;**

**Άγιος που δε
θαματουργεί,
μηδέ
δοξολογιέται**

Η αλπού
έλιγι
μια φουρά

"τ' χρόν' θα γένουν
πολλά σύκα

Πού ξέρ'ς;

Γιατί
τ' αγαπάει
η κλια μ',
είπι

Η τιμή η φουτιά κι του νιρό

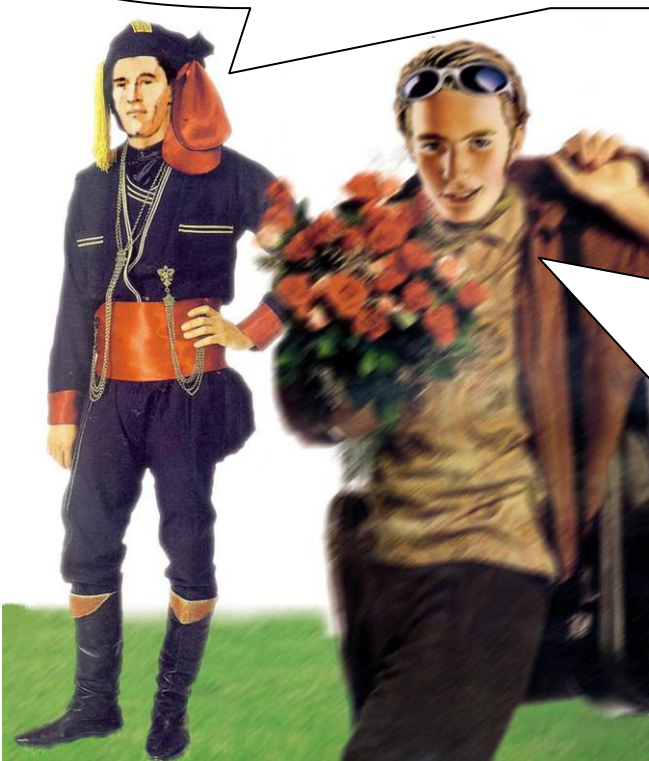
Έκαμαν μια φουρά συντρουφιά η τιμή, η φουτιά κι του νιρό. Κει π' πιρβατούσαν, λεν τς φουτιάς οι άλλ' δυο οι συντρόφ'τς: «Άμα σι χάσουμι, πού θα σι ματαβρούμι;». - «Όπ' ιδείτι καπνό, τς λέει, ικεί μι βρίσκιτι». Ρουτούν κι το νιρό: «Σα

σι χάσουμε ισένα, πού θα σι
ματαβρούμι;». - «Όπ' χλουρό λβάδ',
ικεί είμι ιγώ». Λεν στου τέλους κι τς
τιμής: «Κι ισένα, κυρά τιμή, σα σι
χάσουμι, πού θα σι ματαβρούμι;» -
«Ιμένα, τς είπι, να μην μ' αφήνιτι
από του κουντό. Άμα μι χάσιτι μια
φουρά, πθινά δε θα μι βρείτι».

Ιδίωμα Παπίγκου, Ήπειρος

ποίκες την θάλασσαν πλατύν,
κι ακεί γεφύρ' κί στέκει

Μάνα, του
χρόνου θα
γίνουν πολλά
σύκα γιατί
τ' αγαπώ.

► Διαβάστε μια ιστορία, στην Ποντιακή διάλεκτο και στην απόδοσή της στη Νεοελληνική:

Η Νύφε

Η Θοδώρα είχεν έναν γιοσμάν, τον Γοργόρ', απ' εκεί να τερείς ατον... Εθάρ'νεν άμον τ' εκείνον κανείς' κ' εν. Έναν ημέραν ο Γοργόρτσ εχπάσταν να πάει'ς σο παναΰρ'ς στην Παναΐϊαν Σουμελά. Εκεί ελέπ' έναν έμορφον κορίτσ'. Παίρει ατεν και πάει'ς ση μάνναν ατ'. Ατέ ξάι' κ' ερέχταν ατέν. «Κ' εν ατέ για τον Γοργόρ'-ι-μ'» έλεεν. «Εχάθαμε...»

Το άλλον πρωί εσ'κώθεν λέει ατεν:

- Τ'σάνιξον και μη τ'σανίεις.
Σπόγγξον και μη σπογγίεις. Αν' κ' ευτάς αετσ', α πας'ς ση μάννα σ'.

Το κορτσόπον έκατσεν και νουνίζ', εσκάλωσεν και κλαίει.

Η Νύφη

Η Θοδώρα είχε ένα λεβέντη, το Γρηγόρη, από μακριά ξεχώριζε... Νόμιζε σαν εκείνον κανείς δεν ήταν. Μια μέρα ο Γρηγόρης ξεκίνησε να πάει στο πανηγύρι της Παναγίας Σουμελά. Εκεί βλέπει ένα όμορφο κορίτσι. Το παίρνει και το πηγαίνει στη μάνα του.

Αυτής καθόλου δεν της άρεσε. «Δεν είναι αυτή για το Γρηγόρη μου, χαθήκαμε!».

Το άλλο πρωί σηκώθηκε και της είπε:

- Κατάβρεξε και μην καταβρέξεις. Σκούπισε και μην σκουπίσεις. Αν δεν κάνεις έτσι, θα πας στη μάνα σου.

Το κοριτσάκι κάθησε κάτω και σκεφτόταν, άρχισε να κλαίει.

Έρθεν ο Γοργόρτζ, είδεν άτεν να κλαίει. Ορωτά' τεν:

- Ντο έπαθες, γιατί κλαις;

Άμον ντο είπεν άτον γιατί κλαίει, είπεν άτεν:

- Μη φογάσαι, μη κλαις. Ατό εύκολον εν'. Α παιρτζ το φορκάλ' και τα σπογγισμένα α σπογγίεις και τα τα'ανιγμένα α τ'σανίεις. Αρ' εποίκεν αέτσ'.

Έρθεν η Θεδώρα κ' ευρήκει ατα αμόν ντο είπεν. Ορωτά' τεν:

- Αβούτα πώς εποίκες ατα; Για μάγον κύρην έχεις, για μάισσαν μάνναν έχεις, για το γιο μ' το Γοργόρ' διαρμενευτήν έχεις.

- Νε μάγον κύρην έχω, νε μάισσαν μάνναν έχω, νε τον γιο σ' τον Γοργόρ' διαρμενευτήν έχω. Τ' αχούλι μ' ανεβάζ' με, τ' αχούλι μ' κατήβαζ' με. Και Λισάφ' εν' τ' όνεμα μ'.

Ἦρθε ο Γρηγόρης, την είδε να κλαίει. Τη ρωτά:

- Τι έπαθες; Γιατί κλαις;

Και όταν του είπε γιατί κλαίει, της είπε:

- Μη φοβάσαι, μην κλαις. Αυτό είναι εύκολο. Θα πάρεις τη σκούπα και τα σκουπισμένα θα σκουπίσεις και τα καταβρεγμένα θα καταβρέξεις.

Έκανε λοιπόν όπως της είπε. Ἦρθε η Θοδώρα και τα βρήκε όπως τα όρισε. Τη ρωτάει:

- Αυτά πώς τα έκανες; Ἦ μάγο πατέρα έχεις ή μάγισσα μάνα έχεις ή το γιο μου το Γρηγόρη ορμηνευτή έχεις.

- Ούτε μάγο πατέρα έχω ούτε μάγισσα μάνα έχω ούτε το γιο σου τον Γρηγόρη ορμηνευτή έχω. Το μυαλό μου μ' ανεβάζει, το μυαλό μου με κατεβάζει. Και Ελισάβετ είναι το όνομά μου.

- Λισάφ, πουλί μ', λέει απ' αβούτο την ώρα να έχεις την ευχή μ' και του Χριστού και του Αβραάμ την ευλοΐαν.

- Ελισάβετ, πουλάκι μου, της λέει, από αυτή την ώρα να έχεις την ευχή μου και του Χριστού και του Αβραάμ την ευλογία.

Γιώτα Φωτιάδου-Μπαλαφούτη,
Ποντιακές ιστορίες και αφηγήσεις
(διασκευή)

► Συζητήστε την ωφελιμότητα (ή και την βλαπτικότητα, αν το νομίζετε) των ιδιωμάτων. Χρήσιμο υλικό μπορείτε να αντλήσετε από τα κείμενα που ακολουθούν:

**Ιδιώματα και διάλεκτοι πλουτίζουν
τη γλώσσα μας.**

«Πολλοί ευρωπαϊκοί λαοί όχι μόνο έδειξαν, ιδίως τις τελευταίες δεκαετίες, μεγάλο ενδιαφέρον για να γνωρίσουν τα ιδιώματά τους, αλλά και βοήθησαν την πρακτική τους καλλιέργεια στο θέατρο και την υπόλοιπη λογοτεχνία. Περιττή και άσκοπη η τάση αυτή όταν δεν περιορίζεται σε όρια λογικά, επικίνδυνη ενδεχομένως όταν έχει ή μπορεί να πάρει πολιτικό χωριστικό χαρακτήρα, είναι ωφέλιμη και καλοπρόσδεκτη όσο δίνει αφορμή να εκφραστούν λογοτεχνικά είδη ιδιότυπα, που αλλιώς δε θα έβλεπαν καθόλου το φως ή θα νοθεύονταν».

Μ. Τριανταφυλλίδης

«Η αρχαία ελληνική γλώσσα είχε δύο ευτυχίες: ν' αποχτήσει μεγάλη λογοτεχνία πριν φανερωθούν οι γραμματικοί και πως για καιρό καμιά διάλεχτό της δεν καθυπερτέρησε τις γειτονικές της και δεν υψώθηκε σ' επίσημη γλώσσα. Έτσι πλουτίστηκε η γλώσσα με όλες τις εκφράσεις εκείνες που φέρνουν πάντα μαζί τους κάτι σαν το άρωμα της πατρίδας που τις γέννησε. Διδάσκει αυτό κάτι που θα έπρεπε να το στοχαστούν τα σύγχρονα έθνη και που παίρνω το θάρρος να το συστήσω στους σημερινούς Έλληνες. Θα είχαν άδικο την ώρα που παγιώνουν τη γλώσσα τους να διώχνουν εκφραστικά στοιχεία γεμάτα ουσία που τους παρέχουν τα λαϊκά ιδιώματα από τους διάφορους τόπους».

M. Breal

► Σχολιάστε τα κείμενα που ακολουθούν. Μπορείτε να διαφωνήσετε με τις θέσεις που διατυπώνονται σ' αυτά· φτάνει να μιλήσετε πειστικά.

(α)

«Η κατάκτηση της μητρικής γλώσσας είναι από τις πιο σημαντικές ανακαλύψεις του παιδιού. Σε ολόκληρη τη ζωή του, είπε ο Δανός φιλόσοφος Sibbern, δεν κατορθώνει ο άνθρωπος τίποτε που να είναι τόσο θαυμάσιο, όσο εκείνο που πραγματοποίησε με το να μάθει να μιλάει».

(β)

«Χωρίς τη γλώσσα δε θα ήταν δυνατόν να συγκροτηθούν ανθρώπινες κοινωνίες, και φαίνεται εξαιρετικά αμφίβολο αν θα μπορούσαμε να σκεφτούμε χωρίς αυτήν».

P. Hofstatter

- Σχετικά με τα ιδιώματα και με τις διαλέκτους μπορείτε να αντλήσετε υλικό από τις παρακάτω ηλεκτρονικές διευθύνσεις:
- www.pontos.gr : ιστοσελίδα αφιερωμένη στον ποντιακό ελληνισμό. Περιλαμβάνει μικρό λεξικό της ποντιακής διαλέκτου
  - <http://www.cretan-musik.gr/mantinades.htm> : ιστοσελίδα αφιερωμένη στις κρητικές μαντινάδες (κρητικό ιδίωμα)

■ <http://arkadia.ceid.upatras.gr/arkadia/culture/tsakonia/tsakonia.htm> : ιστοσελίδα αφιερωμένη στην περιοχή της Τσακωνίας (και στην τσακωνική διάλεκτο)

2. Κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες

Κάθετη διαίρεση: κοινωνικές διάλεκτοι

■ Οι γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες (ιδιώματα και διάλεκτοι) παρουσιάζονται σε περιόδους κατά τις οποίες οι διάφορες ομάδες των ομιλητών μιας γλωσσικής κοινότητας για διάφορους λόγους (γεωγραφικούς, οικονομικούς, πολιτικούς, διοικητικούς κτλ.) επικοινωνούν όλο και λιγότερο μεταξύ τους. Δε συμβαίνει όμως αυτό σήμερα. Γιατί σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά τα μέλη της ελληνικής γλωσσικής

κοινότητας επικοινωνούν με όλα τα γνωστά μέσα επικοινωνίας: τηλέφωνο, ραδιόφωνο, τηλεόραση, τύπο, κάθε είδους συγκοινωνίες κτλ. Γι' αυτό και σήμερα παρατηρείται η τάση οι γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες (διάλεκτοι) να περιορίζονται ή να εξαφανίζονται με την επίδραση της Κοινής Νεοελληνικής, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί, και διαμορφώνεται, στα αστικά κέντρα της χώρας μας, και όπως διδάσκεται στα σχολεία μας. Δεν παρατηρείται όμως το ίδιο και με τις κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες. Αυτές κάνουν πάντοτε αισθητή την παρουσία τους στη γλωσσική κοινότητα και υφαίνουν τις ποικίλες μορφές της ζωής της που δεν είναι άσχετες με τους ποικίλους παράγοντες που τις δημιουργούν: ηλικία, μόρφωση,

► Ποιο είναι το νόημα του αρχαίου γνωμικού: «Γέρων γέροντι, γλῶτταν ἡδίστην ἔχει, παῖς παιδί».

«Γέρων γέροντι,
γλῶτταν ἡδίστην
ἔχει, παῖς παιδί»

► Ποιες από τις λέξεις:
παγωνιέρα, κονδυλοφόρος, ιππικό,
άρματα μάχης, στυλό, ψυγείο, τραμ,
γιαλός, πλαζ, τρόλεϊ, μελανοδοχείο,
γραμμόφωνο, πικ-απ, ηλεκτρονικός
υπολογιστής, διαδίκτυο
θα ταίριαζαν στο στόμα του παπ-
πού και της γιαγιάς και ποιες στο
στόμα του εγγονού και της εγγονής;

Γλώσσα και μόρφωση

► Ποιες από τις παρακάτω φράσεις
θα ταίριαζαν περισσότερο στο

**στόμα ενός εργάτη λιγνιτωρυχείου,
απόφοιτου δημοτικού, και ποιες στο
στόμα ενός χημικού - μηχανικού,
απόφοιτου πανεπιστημίου;**

**Εννοείται ότι εργάζονται και οι δύο
σε εργοστάσιο εξόρυξης και
επεξεργασίας λιγνίτη:**

**- Ο λιγνίτης σχηματίζεται από την
αποσύνθεση φυτικών ουσιών.**

**- Πολλά είναι τα παγκόσμια
αποθέματα λιγνίτη.**

**- Η Γερμανία έρχεται πρώτη στο
λιγνίτη.**

**- Η πρώτη παραγωγός χώρα
λιγνίτη είναι η Γερμανία.**

- Η Ελλάδα έχει πολύ λιγνίτη.

**- Η εξόρυξη λιγνιτοφόρων
κοιτασμάτων έχει οικονομική
σημασία για τη χώρα μας.**

- Ο κόσμος έχει πολύ λιγνίτη.

**- Αν μια χώρα βγάζει πολύ λιγνίτη,
τότε η οικονομία της πηγαίνει καλά.**

- Η Ελλάδα διαθέτει μεγάλες ποσότητες λιγνίτη.

▶ Συζητήστε την άποψη αν διαφοροποιούνται γλωσσικά ή όχι δύο άνθρωποι της ίδιας ηλικίας που κατοικούν στην ίδια περιοχή και ανήκουν στην ίδια γλωσσική κοινότητα, όταν διαφέρουν ως προς: τη μόρφωση, την κοινωνική τάξη, την καταγωγή.

Γλώσσα και κοινωνική ομάδα

▶ Τα κείμενα που ακολουθούν αναφέρονται στην αγγλική κοινωνία. Συζητήστε τα και πείτε αν ισχύουν και για την ελληνική.

(1)

«Αν αλλάξεις τον τρόπο που μιλάς, καθώς γερνάς, πιθανόν να απομακρύνεσαι από τους συγγενείς και τους φίλους σου, για να εντάξεις

τον εαυτό σου σε μια καινούργια κοινωνική ομάδα. Μπορεί να σημαίνει ότι ξεκόβεις από τις ρίζες σου. Για να πετύχουν την ένταξή τους σε μια ανώτερη κοινωνική ομάδα μερικοί άνθρωποι, άλλαξαν την προφορά τους».

(2)

«Αυτό με ενοχλούσε πολύ. Νόμιζα ότι, αν δεν πρόφερα τις λέξεις σωστά, ή τις έλεγα λανθασμένα, τα άλλα κορίτσια θα με κορόιδευαν. Πράγματι το έκαναν».

(3)

«Αρκετά νωρίς αποφάσισα τι αλλαγές έπρεπε να κάνω στην προφορά μου, και τις έκανα. Γι' αυτό ίσως και απομακρύνθηκα από τα άλλα παιδιά... Αλλά η προφορά, ακόμη και αν άλλαξε, εξακολουθούσε να είναι βάρος, αφού δημιουργούσε

τώρα άλλες δυσκολίες: πλήγωνε τους γείτονες, τους παλιούς φίλους, την ίδια την οικογένεια».

(4)

«Πάνω από όλα, όμως, ήταν ανάγκη να μην πληγωθεί κανείς, και γι' αυτό μερικά παιδιά έγιναν δίγλωσσα, μιλώντας τα αγγλικά του ΒΒΟ στο σχολείο, αλλά αλλάζοντας την προφορά τους στο σπίτι. Η μεταβολή όμως αυτή δε γινόταν αυτόματα και δεν ήταν πάντα ευπρόσδεκτη.

Μερικά κράτησαν την καινούρια προφορά του σχολείου στο σπίτι, και παρόλο που έβρισκε σύμφωνους τους γονείς, που πλήρωναν τα μαθήματα ευφωνίας, δημιούργησε μια αίσθηση δυσφορίας στα σπίτια της εργατικής τάξης».

**B. Jackson και D. Marsden,
Εκπαίδευση και εργατική τάξη**

- ▶ Γράψτε ένα φανταστικό διάλογο ανάμεσα στους οδηγούς μιας ρολς-ρόις και ενός φορτηγού που τα αυτοκίνητά τους μόλις συγκρούστηκαν.
- ▶ Συζητήστε την άποψη του κειμένου που ακολουθεί· η μικρή ή η μεγάλη σας πείρα εξάπαντος μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο υλικό για τη συζήτησή σας.

Γλώσσα και φύλο

Οι ρόλοι τους οποίους «μοιράζει» η κοινωνία και στα δύο φύλα, τους άνδρες και τις γυναίκες, φαίνεται ότι είναι τέτοιοι, ώστε πολλοί κοινωνιογλωσσολόγοι να υποστηρίζουν ότι επηρεάζουν και διαφοροποιούν τη γλώσσα που αυτά χρησιμοποιούν. Πολλοί π.χ. πιστεύουν ότι οι γυναίκες έχουν την τάση να χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό από

τους άνδρες εκφράσεις με κοινωνικό κύρος. Ο λόγος των γυναικών δηλαδή είναι κοινωνικά «καλύτερος» από το λόγο των ανδρών. Αυτό, λένε, ίσως είναι αποτέλεσμα της πίεσης που δέχεται η γυναίκα να είναι κοινωνικά «σωστότερη». Ενώ η τάση της κοινωνίας να επιτρέψει στον άνδρα περισσότερη κοινωνική ελευθερία τού παρέχει τη δυνατότητα να αποκλίνει περισσότερο από τους γλωσσικούς κανόνες, όπως αυτοί χρησιμοποιούνται από την καλλιεργημένη κοινωνική μερίδα.

► Προσπαθήστε να στηρίξετε τη θέση σας σε γλωσσικά, ιστορικά και κοινωνικά στοιχεία που θα βρείτε στο κείμενο που ακολουθεί.

Κοινωνικό επίπεδο και υφολογικό επίπεδο

Είναι γνωστό ότι υπάρχουν ορισμένες κοινωνίες (Καραΐβες, Ζουλού), στις οποίες οι γυναίκες και οι άνδρες αντιμετωπίζονται με περιφρόνηση, όταν χρησιμοποιούν γλώσσα (χρωματισμό της φωνής, προφορά, λεξιλόγιο κτλ.) που δε συνηθίζεται από το φύλο τους. Η γλωσσική κοινότητα δηλαδή παίρνει απέναντί τους μια στάση ανάλογη με κείνην που θα παίρναμε εμείς απέναντι σ' έναν τρα που θα φορούσε φούστα. Μια μορφή όμως συμπεριφοράς, για να είναι αποτελεσματική, δεν αρκεί να ταιριάζει στο συγκεκριμένο άτομο

που την υιοθετεί· πρέπει συγχρό-
νως, λένε οι κοινωνιογλωσσολόγοι
να είναι ανάλογη και με την περι-
πτωση για την οποία χρησιμοποιεί-
ται. Για παράδειγμα, λέει ο Tradgill
(Τράντγκιλ), υπάρχουν περιπτώσεις
στις οποίες ακόμη και μια γυναίκα
που θα φορούσε φούστα θα κιν-
δύνευε να γελοιοποιηθεί· αν λ.χ.
έπαιρνε μέρος σε αγώνες δρόμου ή
αν έμπαινε στη θάλασσα για μπάνιο
με τη φούστα της. Κάτι ανάλογο
συμβαίνει και με τη γλώσσα. Το να
περιγράψει ή να σχολιάσει κανείς
έναν πυγμαχικό αγώνα στη γλώσ-
σα της Αγίας Γραφής ή το να κάνει
εκκλησιαστικό κήρυγμα σε νομική
γλώσσα θα ήταν ή σοβαρό λάθος ή
αστείο. Αυτά σημαίνουν ότι η γλώσ-
σα ποικίλλει/διαφοροποιείται όχι
μόνο σε σχέση με τα κοινωνικά /
χαρακτηριστικά τού ομιλητή

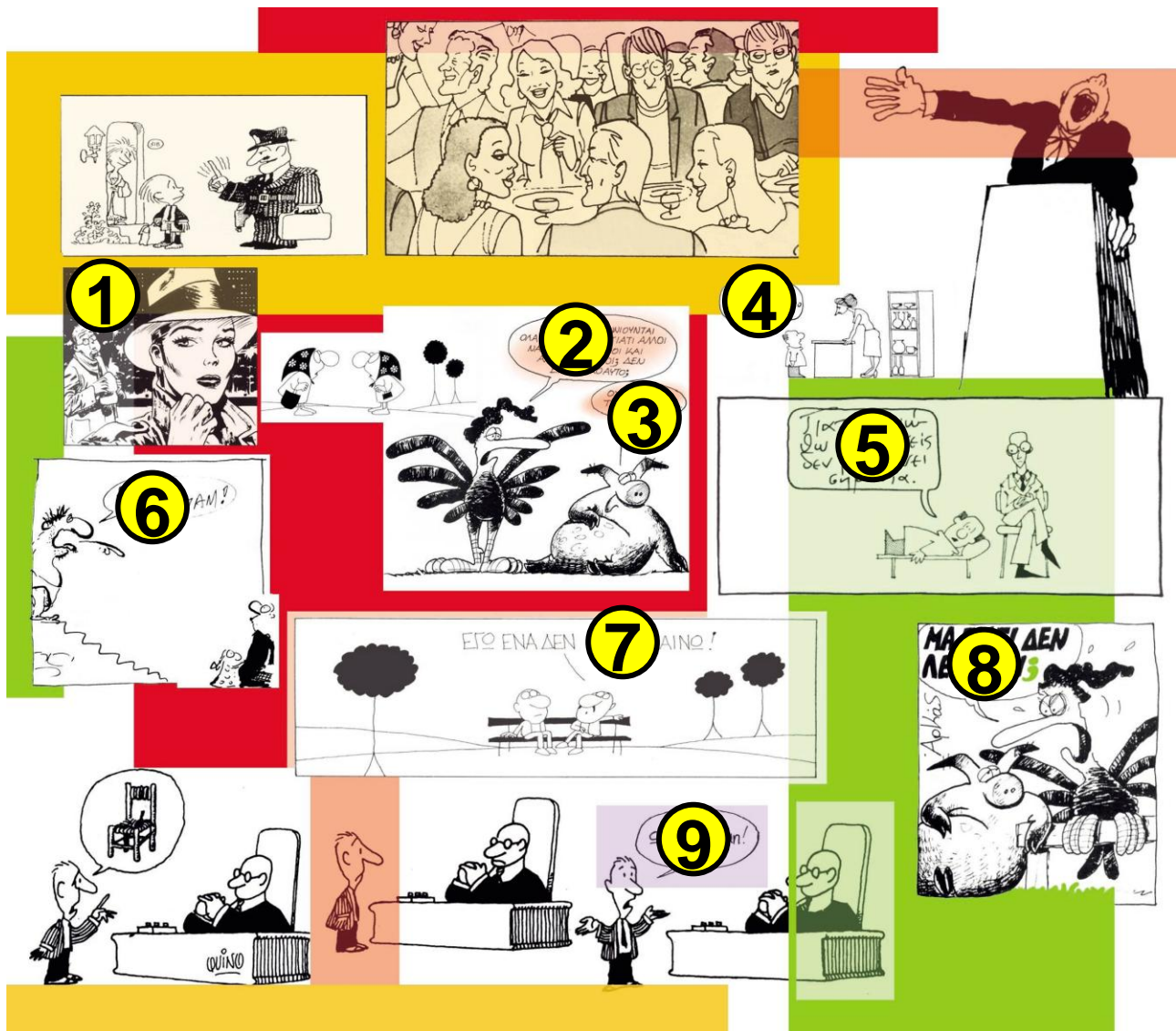
(μόρφωση, ηλικία, φύλο κτλ.) αλλά και σε σχέση με τις κοινωνικές περιπτώσεις/περιστάσεις κατά τις οποίες αυτός εκφράζεται. Ο ίδιος ομιλητής χρησιμοποιεί διαφορετικές γλωσσικές ποικιλίες σε διαφορετικές κοινωνικές καταστάσεις και με διαφορετικές επιδιώξεις. Ανάλογα δηλαδή με την περίσταση ο ομιλητής είναι υποχρεωμένος να μιλήσει σε διαφορετικό επίπεδο. Έτσι, η γλώσσα λειτουργεί σε πολλά επίπεδα που το καθένα τους παρουσιάζει τα δικά του γνωρίσματα. Πρόκειται για ιδιαίτερες χρήσεις της

που εξυπηρετούν ιδιαίτερους σκοπούς. Το σύνολο μάλιστα των γλωσσικών χρήσεων αποτελεί το γλωσσικό ρεπερτόριο, όπως είπαν, μιας γλωσσικής κοινότητας. Πολλοί μάλιστα παρομοιάζουν το ρεπερτόριο αυτό με ανεξάντλητη γλωσσική δεξαμενή από την οποία ο κάθε ομιλητής επιλέγει και χρησιμοποιεί την ποικιλία που ταιριάζει στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Έτσι, προσδιορίζοντας ο ομιλητής το κατάλληλο επίπεδο λόγου, διαμορφώνει τον ιδιαίτερο κάθε φορά προσωπικό τρόπο, το κατάλληλο δηλαδή ύφος (στιλ), για να εκφραστεί. Γι' αυτό και υπάρχει μια διαβάθμιση στο

**ύφος της γλώσσας που καλύπτει
κάθε έκφραση (από την πιο τυπική
και επίσημη ως την πιο άτυπη και
ανεπίσημη) και κάθε περίπτωση
επικοινωνίας: ύφος προφορικού και
γραπτού λόγου, ύφος επιστημονι-
κό, δοκιμιακό, ποιητικό, αφηγηματι-
κό, περιγραφικό, ουδέτερο, φιλικό,
λαϊκό, λόγιο, υψηλό, χαριτωμένο,
ταπεινό, κομψό, χυδαίο κτλ. Ύφος
τελικά που διαμορφώνεται από
παράγοντες όπως: ποιος μιλάει, σε
ποιον, με ποιο σκοπό, με ποιο θέ-
μα, πού, πότε, γιατί, πώς κτλ. Αυτά
σημαίνουν ότι το ίδιο άτομο μπορεί
να μιλήσει ανάλογα με τις
συγκεκριμένες κάθε φορά ανάγκες
σε πολλά επίπεδα και με
διαφορετικό ύφος.**

1 ΦΕΥΓΕΤΕ;

2 - ΓΙΑΤΙ ΝΑ ΜΗ ΓΕΝΝΙΟΥΝΤΑΙ ΟΛΑ ΤΑ ΖΩΑ ΙΔΙΑ; ΓΙΑΤΙ ΑΛΛΟΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΣΧΗΜΟΙ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΟΜΟΡΦΟΙ; ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΔΙΚΟ ΑΥΤΟ;

3 - ΟΧΙ ΓΙΑ ΜΑΣ ΤΟΥΣ ΟΜΟΡΦΟΥΣ...

- 4** Θα ήθελα ένα σερβίτσιο τσαγιού!
- 5** Γιατρέ, νιώθω πως κανείς δεν μου δίνει σημασία.
- 6** Ε, ΨΙΤ, ΜΑΝΤΑΜ!
- 7** ΕΓΩ ΕΝΑ ΔΕΝ ΚΑΤΑΛΑΒΑΙΝΩ!
- 8** ΜΑ ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΛΕΣ ΚΑΤΙ;
- 9** Ω, Συγγνώμη!

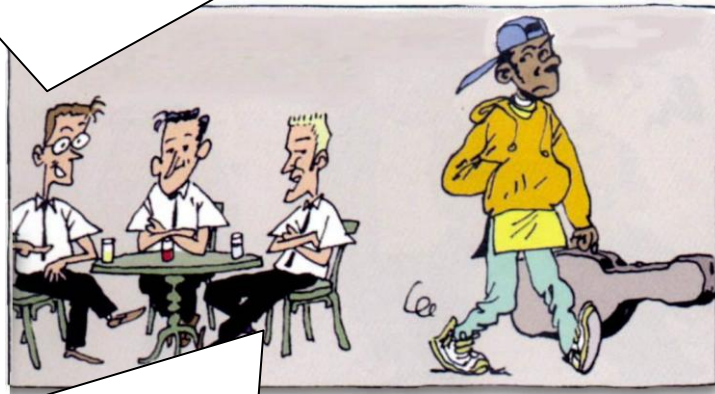
Γλώσσα και περίσταση

► Συζητήστε την άποψη:
«Μιλούμε με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετικό τόπο, σε διαφορετικό χρόνο, με διαφορετικούς ανθρώπους, για διαφορετικά πράγματα. Όλα εξαρτώνται από τις καταστάσεις στις οποίες βρισκόμαστε» και δώστε τις σωστές διαστάσεις και τα όρια: τι εννοεί; Ότι όλα είναι ρευστά; Δεν υπάρχουν σταθερές στους ανθρώπους και στις

ανθρώπινες σχέσεις; Τότε πώς υπάρχουν: νόμοι, θεσμοί, κοινωνίες, πολιτισμοί, αξίες;

ΧΟΧΟΧΟ! Σαν πολλές αμερικάνικες ταινίες δε βλέπει ο τύπος!

Όλα τα 'χει: κασκετάκι, μπλούζα, αθλητικό παπούτσι... Είναι και μουσικός από πάνω!...

**Δεν το
πιστεύω...**

**Τώρα μόλις μου
συνέβη κάτι
τελείως κουφό! Κι
εγώ που πίστευα
ότι οι αντιδράσεις
αυτού του είδους
είναι
ξεπερασμένες!
Σκεφτείτε ότι...**

**Ρε για δεσ
στυλάκι το
άτομο!**

Και καλά!

► Αναζητήστε στις επιστολές που ακολουθούν γλωσσικά στοιχεία που προσδιορίζουν το ύφος τους (οικείο, επίσημο κτλ.) και το επίπεδο των σχέσεων εκείνων που άλληλογραφούν. Παρατηρήστε δηλαδή πώς ο ίδιος άνθρωπος διαφοροποιεί το ύφος του ανάλογα με το επίπεδο των σχέσεων που έχει δημιουργήσει με δυο διαφορετικά πρόσωπα.

Αθήνα, 13 Σεπτέμβρη 1913

Φίλε κύριε Πάλλη¹,

Έστειλα τη «Γλώσσα και Ζωή»
στο Σπύρο Δεσποτόπουλο στο

---

1. Αλέξανδρος Πάλλης (1851-1935): ποιητής, λόγιος και μεταφραστής, κυρίως έργων της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας. Συνέδεσε το όνομά του με το κίνημα του δημοτικισμού.

Αίγιο. Έλαβα και το γράμμα σας για το ζήτημα του Νουμά. Εξακολουθώ να νομίζω πως αν και όσο δεν μπορούμε να βγάζουμε άλλη δημοτική εφημερίδα που να έχει και πολιτικά και κοινωνικά άρθρα, για να συνηθίζουν οι νέοι να στρώνουν τη δημοτική και γι' αυτή τη χρήση, θα έπρεπε να βγαίνει ο Νουμάς². Αν έχετε σκοπό να βγάλετε άλλη εφημερίδα τέτοια, τότε δεν έχω τίποτε να πω.

Είδα το γιο σας εδώ, είναι καλά και ήταν ευχαριστημένος με το ταξίδι του στη Μακεδονία. Έμαθα

---

2. Νουμάς: εφημερίδα των δημοτικιστών στις αρχές του 20ου αιώνα. Εκδίδονταν στην Αθήνα.

πως θα μας έρθετε και σεις σε λίγο και χάρηκα, γιατί την περασμένη φορά δε σας είδα.

**Πολύ φιλικά,
Ίων Δραγούμης³**

Αγαπητέ μου Πέτρο⁴,

Επειδή πρόκειται να μελετήσουμε και να συντάξουμε ένα αναγνωστικό για μικρά παιδιά Ελληνόπουλα, σε παρακαλώ να μας πεις και συ τη γνώμη σου σαν τι αναγνώσματα

---

3. Ίων. Δραγούμης (1878-1920):
διπλωμάτης, πολιτικός και συγγραφέας. Από τους πρωτεργάτες του δημοτικιστικού κινήματος.

4. Πέτρος Βλαστός (1879-1941):
ποιητής, κριτικός, διηγηματογράφος. Υπέρμαχος του δημοτικισμού.

έχεις στο νου σου πως χρειάζονται τώρα για τα Ελληνόπουλα, και αν έχεις τίποτε έτοιμο στείλε μάς το.

Το γράμμα σου το έλαβα τώρα και κάμποσο καιρό, μα δε σημαίνει που δε σ' απάντησα. Είμαι πάντα φίλος σου, πάντα σε συλλογίζομαι και σ' αγαπώ. Λυπούμαι μονάχα που δεν είσαι εδώ να βοηθήσεις το αδερφάτο⁵ μας που όλο και συγυρίζεται, για να δουλεύει όλο και καλύτερα.

Πες την Αλεξάνδρα πως τη φιλώ και θέλω να γίνει μέλος του αδερφάτου. Διάβασα την κριτική σου για το «Δωδεκάλογο του Γύφτου», είναι καλή και μ' άρεσε· πολλά από κείνα

---

5. αδερφάτο: η εταιρεία «Η Εθνική Γλώσσα» που ιδρύθηκε το 1905 από τον Ι. Δραγούμη, τον Ανδρ. Καρκαβίτσα, τον Κ. Χατζόπουλο και άλλους.

που λες εκεί τα είχα σημειώσει κι εγώ, μάλιστα εκείνο που λες για την υπερβολική θέση που δίνει της επιστήμης ο Παλαμάς στο ποίημά του.

Γεια σου φίλε,

Ίων

Πόλη, 30 Σεπτεμβρίου 1907

► Προσέξτε ότι η πρώτη επιστολή (η πιο επίσημη) παρουσιάζει περισσότερη συγκέντρωση στο κεντρικό θέμα (δηλαδή στις εφημερίδες που γράφονται στη δημοτική γλώσσα), ενώ η δεύτερη απλώνεται σε διάφορα επιμέρους θέματα.

- Μπορείτε να εντοπίσετε τα θέματα αυτά;
- Για ποιο λόγο νομίζετε ότι συμβαίνει αυτή η θεματική διάχυση σε επιστολές προς οικεία πρόσωπα;

► **Γράψε και εσύ δύο επιστολές που δε θα ξεπερνούν σε έκταση τις προηγούμενες. Η πρώτη θα έχει θέμα την έκδοση ενός σχολικού εντύπου και θα απευθύνεται σε έναν επιστήθιο φίλο σου, η δεύτερη θα έχει θέμα τις εντυπώσεις σου από ένα βιβλίο και θα απευθύνεται σε έναν παλιό σου καθηγητή / δάσκαλο που σου σύστησε αυτό το βιβλίο.**

Πρόσεξε ότι μπορείς να συμπεριλάβεις, και στις δύο επιστολές, και κάποιες άλλες δευτερεύουσες πληροφορίες που αφορούν θέματα κοινής εμπειρίας ανάμεσα στον αποστολέα και στον παραλήπτη. Το μεγαλύτερο, βέβαια, μέρος της επιστολής θα είναι αφιερωμένο στο κύριο θέμα της.

III. ΟΙ ΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

■ Η γλώσσα καλύπτει και αποκαλύπτει

Η γλώσσα καλύπτει και αποκαλύπτει τον προσωπικό τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι συνηθίζουν να βιώνουν, να εννοούν και να αξιολογούν πράγματα, γεγονότα και καταστάσεις. Έτσι συσκοτίζεται η αλήθεια.

Γιατί οι άνθρωποι:

α) ονομάζουν/χαρακτηρίζουν με διαφορετικές λέξεις τα ίδια πράγματα. Η αφαίρεση π.χ. της ζωής του αντιπάλου με φονικό σε βεντέτα είναι: απώλεια, προσβολή και θρήνος για την οικογένεια που χάνει τον άνθρωπό της· επιτυχία και «(γ)δικιωμός» για την οικογένεια που δολοφονεί· έγκλημα για τις αστυνομικές αρχές.

**Η γλώσσα πάντως τις υπηρετεί και
τις τρεις αυτές καταστάσεις. Έτσι: η
μάνα του νεκρού θα θρηνήσει το γιο
της**

**Εχάθη· ο κάλλιος του σπιτιού
κι ο πρωτονοικοκύρης**

**η άλλη μάνα θα κρατήσει ίσως το
γιο της το φονιά στην αγκαλιά της
για να του πει**

**Καλά 'κανες. Πήγε σαν το σκυλί
στ' αμπέλι.**

**Πήρες πίσω το αίμα του πατέρα σου
και την τιμή μας**

**και η αστυνομία θα δηλώσει
εντελώς ουδέτερα στο δελτίο της
Δολοφονήθηκε σήμερα, 25 Ιουνίου
198..., ημέρα Τρίτη, ώρα 5.30' μ.μ.
στη θέση... του Ταΰγκετου ο Α. Κ.,
είκοσι πέντε ετών, από τον Π. Ρ.,**

είκοσι ετών. Ο δολοφόνος έχει συλληφθεί. Ανάμεσα στο θύμα και στο δράστη υπήρχαν παλιές οικογενειακές διαφορές.

β) Φορτίζουν με διαφορετικές αποχρώσεις της ίδιας έννοιας την ίδια λέξη. Δε βιώνουν και δε φορτίζουν λ.χ. την έννοια της ελευθερίας το ίδιο οι Ελβετοί που γεύονται όλα τα αγαθά της και οι κάτοικοι μιας χώρας που ζουν κάτω από το καθεστώς βίας.

▶ Δώστε ορισμένα παραδείγματα για καθεμιά από τις περιπτώσεις (α) και (β), και σχολιάστε την ακόλουθη επιστολή:

Βλέπω ότι ο άντρας μου έχει δύο διαφορετικά λεξιλόγια. Όταν εγώ μιλώ με τη γειτόνισσα, κουτσομπολεύω· όταν όμως αυτός μιλάει στο

σύζυγό της, συζητάει σοβαρά για διάφορα θέματα· αν κλείσω τα μάτια μου, ενώ κάθομαι στην αναπαυτική πολυθρόνα, αποκοιμιέμαι· όταν αυτός κάνει το ίδιο πράγμα, στοχάζεται· κι όταν εγώ είμαι σιωπηλή, είμαι κακόκεφη, ενώ, φυσικά, αυτός σκέφτεται.

Γράμμα σε γυναικείο περιοδικό

στοχάζεται...

είναι
κακόκεφος...

► Γράψτε τώρα εσείς μία επιστολή ανάλογη σε ύφος και δομή με την επιστολή που διαβάσατε. Το περιεχόμενό της μπορείτε να το αντλήσε-

**ΤΕ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΑΣ ΜΕ ΑΝΘΡΩ-
ΠΟΥΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ, ΤΟΥ ΣΧΟΛΙ-
ΚΟΥ Ή ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΥΡΥΤΕΡΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟ-
ΝΤΟΣ ΣΤΟ ΟΠΟΙΟ ΚΙΝΕΙΣΤΕ. ΚΑΛΟ ΥΛΙ-
ΚΟ, ΩΣΤΟΣΟ, ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕ-
ΣΟΥΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ
ΚΑΠΟΙΟΙ (ΙΣΧΥΡΟΙ, ΜΕΓΑΛΟΙ, ΦΙΛΟΙ,
ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΚΤΛ.) ΣΑΣ ΑΔΙΚΟΥΝ Ή ΔΕ-
ΧΟΝΤΑΙ / ΕΡΜΗΝΕΥΟΥΝ / ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΥΝ
/ ΟΝΟΜΑΖΟΥΝ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΜΕ ΔΙΑΦΟ-
ΡΕΤΙΚΟ ΤΡΟΠΟ ΟΤΑΝ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΓΙΑ
ΣΑΣ, ΚΑΙ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΤΡΟΠΟ ΟΤΑΝ
ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΟΥΣ, ΧΡΗΣΙ-
ΜΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΆΛΛΑ ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΆΛΛΑ
ΣΤΑΘΜΑ. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ
ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ -
ΑΝΤΙΘΕΤΙΚΗ, ΟΤΩΣ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΣΤΗΝ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΟΥ ΔΙΑΒΑΣΑΤΕ.**

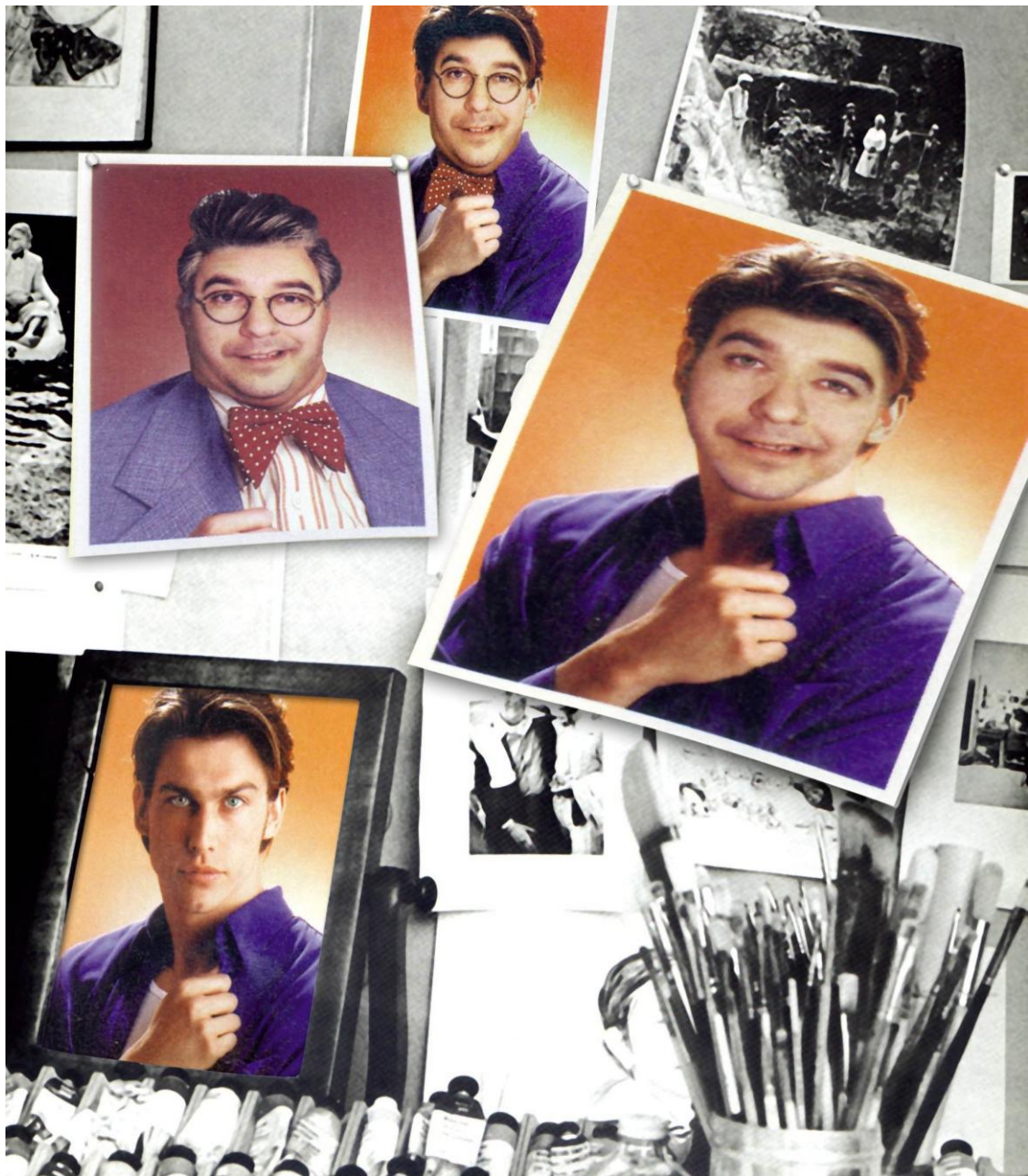
**▶ Ποιες είναι οι διαφορετικές οπτι-
κές και πού βρίσκεται η αλήθεια στο
κείμενο:**

**Ποιος είναι ο Γιαννάκης;
Στο σχολείο οι καθηγητές του τον
θεωρούν θηρίο· ο ζωηρότερος, λένε,
που είδαμε εδώ και δέκα χρόνια. Ο
παππούς του όμως τον λατρεύει·
είναι, λέει, το πιο αγαπημένο του
εγγόνι· αυτόν ανάμεσα στα δέκα
εγγόνια του βλέπει αντάξιο διάδοχό
του. Η μητέρα του, κι εκείνη τον λα-
τρεύει· ευχαριστεί το Θεό που της
έδωσε αυτό το αγγελούδι. Τον πατέ-
ρα του τον έχασε νωρίς. Έχει όμως
ο Γιαννάκης και φίλους αφοσιωμέ-
νους και ειλικρινείς. Κι αυτός απέναν-
τί τους, λένε, τέτοιος είναι. Οι γείτο-
νές του πάλι είναι μοιρασμένοι: έχει
πείσμα και θέληση, υποστηρίζουν
οι μισοί, και θα πετύχει στη ζωή του.
Τέρας, λένε οι άλλοι, και σκληρό
παιδί· αυτός, και τη μάνα του είναι
σε θέση να πουλήσει για να ανέβει.
Περίεργο· καθένας βλέπει και**

διαφορετική εικόνα· έτσι που ο Γιαννάκης γίνεται πολυπρόσωπος και αινιγματικός. Ακόμη και το όνομά του αλλάζει από στόμα σε στόμα: Ιωάννης, Γιάννος, Γιάννης, Γιαννάκης, Γιαννούλης, Νούλης και όσα άλλα παραπέρα...

<p>ο δούτερος λέει:</p> <p>- Είναι επιχειρηματίας</p> <p>- Είναι διευθυντής του υπουργείου</p> <p>- Πήταξε στο δρόμο τους εργαζόμενους</p> <p>- Πολιτική πείνας</p>	<p>ο πρώτος λέει:</p> <p>- Είναι το αφεντικό μου</p> <p>- Είναι δημόσιος υπάλληλος</p> <p>- Αναγκάστηκε να παραιτηθεί τον αριθμό των εργαζομένων</p> <p>- Πολιτική λιτότητας</p>
---	--

(για το ίδιο πρόσωπο)

► Διαφορτικοί άνθρωποι, διαφορετικές σκοπιές, διαφορετικές κφράσεις, κι όταν ακόμη το αντικείμενο παραμένει το ίδιο. Πρόσθεσε κι συ πέντε τουλάχιστον παραδείγματα:

▶ **Ακόμα και ο ίδιος άνθρωπος μιλώντας για το ίδιο αντικείμενο μπορεί να χρησιμοποιήσει διαφορετικό επίπεδο λόγου ανάλογα με την περίπτωση. Έτσι λέει:**

Εδώ:

- Σας παρακαλώ, του είπα, να με προσλάβετε...

- Δεν είναι ιδιαίτερα ευφυής, αλλά προσπαθεί...

Εκεί:

Του τα είπα ωμά: ή με προσλαμβάνει ή αναλαμβάνει τις ευθύνες του.

Δεν του κόβει, αλλά σκοτώνεται στη δουλειά.

(Συνεχίστε)

● **Γράψτε για έναν νέο μαθητή του σχολείου σας ή του γυμναστηρίου σας ή του κολυμβητηρίου σας ή του ωδείου ή... ή... ορισμένους κανόνες που πρέπει να τηρεί. Το ύφος των κανόνων (ήπιο, αυστηρό/αυταρχικό, επιεικές κτλ.) θα το αποφασίσετε εσείς. Ωστόσο, όπως καταλαβαίνετε, δεν μπορεί να είναι άσχετο με το «ύφος» του ιδρύματος (σχολείου κτλ.) στο οποίο αναφέρεται.**

Πάντως, αφού γράψετε τους κανόνες στο ύφος της επιλογής σας, διατυπώστε τους σε ένα τουλάχιστον ακόμη ύφος, διαφορετικό από το πρώτο. Παράδειγμα:

(α)

Απαγορεύεται αυστηρά η έξοδος των μαθητών από το χώρο του σχολείου κατά την ώρα του διαλείμματος. Οι παραβάτες τιμωρούνται.

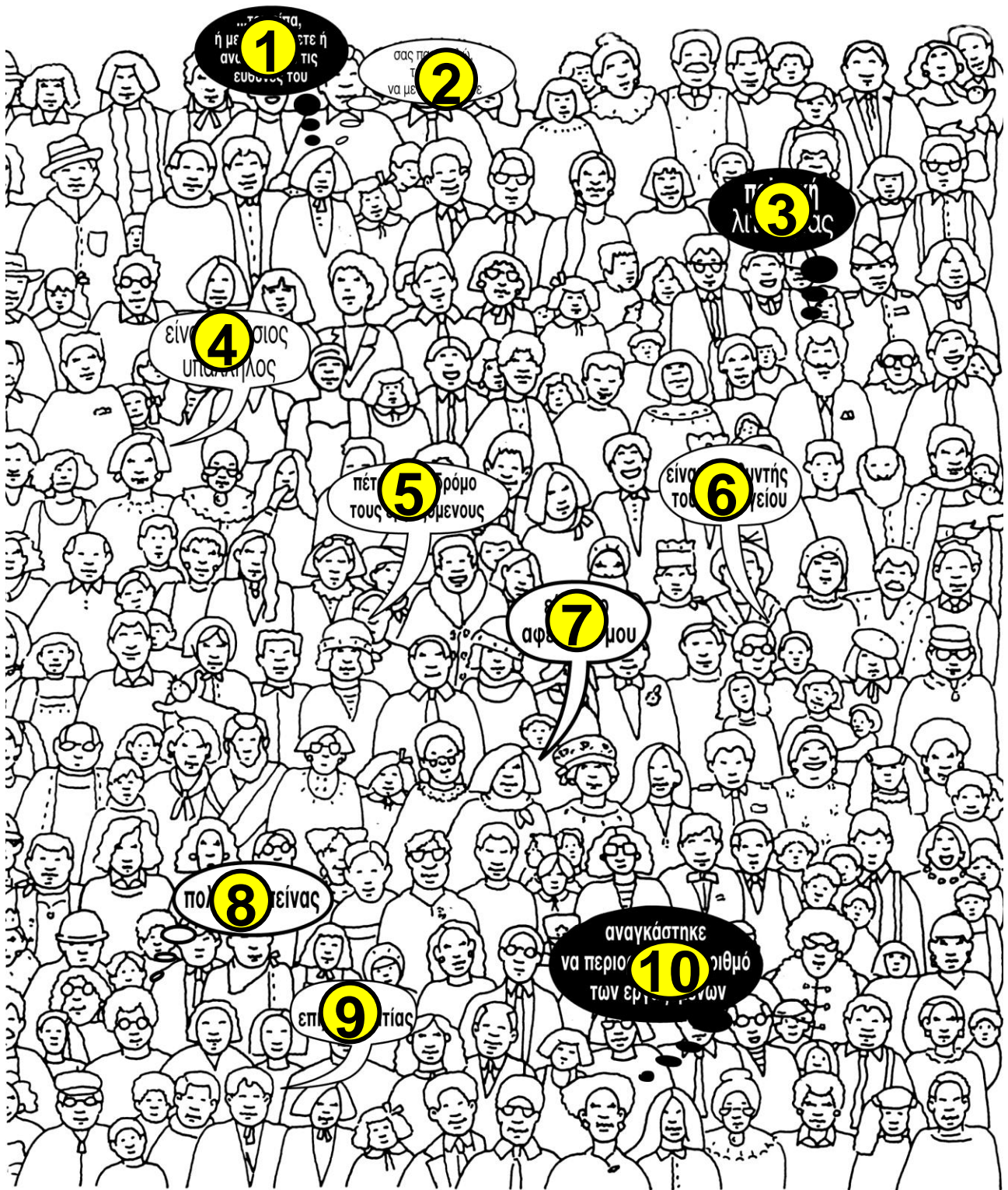
(β)

Η έξοδος των μαθητών από το χώρο του σχολείου κατά την ώρα του διαλείμματος επιτρέπεται μόνο με άδεια του διευθυντή ή του καθηγητή που εφημερεύει.

(γ)

Κατά την ώρα των διαλειμμάτων οι μαθητές, σεβόμενοι τον άγραφο κανονισμό του σχολείου, δεν βγαίνουν έξω. Αν, ωστόσο, χρειαστεί κάποιος κάπου να πάει, τότε ζητάει άδεια.

1 ...του είπα, ή με προσλαμβάνει ή αναλαμβάνει τις ευθύνες του

2 Σας παρακαλώ, του είπα, να με προσλάβετε

- 3** πολιτική λιτότητας
- 4** είναι δημόσιος υπάλληλος
- 5** πέταξε στο δρόμο τους εργαζομένους
- 6** είναι διευθυντής του υπουργείου
- 7** είναι το αφεντικό μου
- 8** πολιτική πείνας
- 9** επιχειρηματίας
- 10** αναγκάστηκε να περιορίσει τον αριθμό των εργαζομένων

IV. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

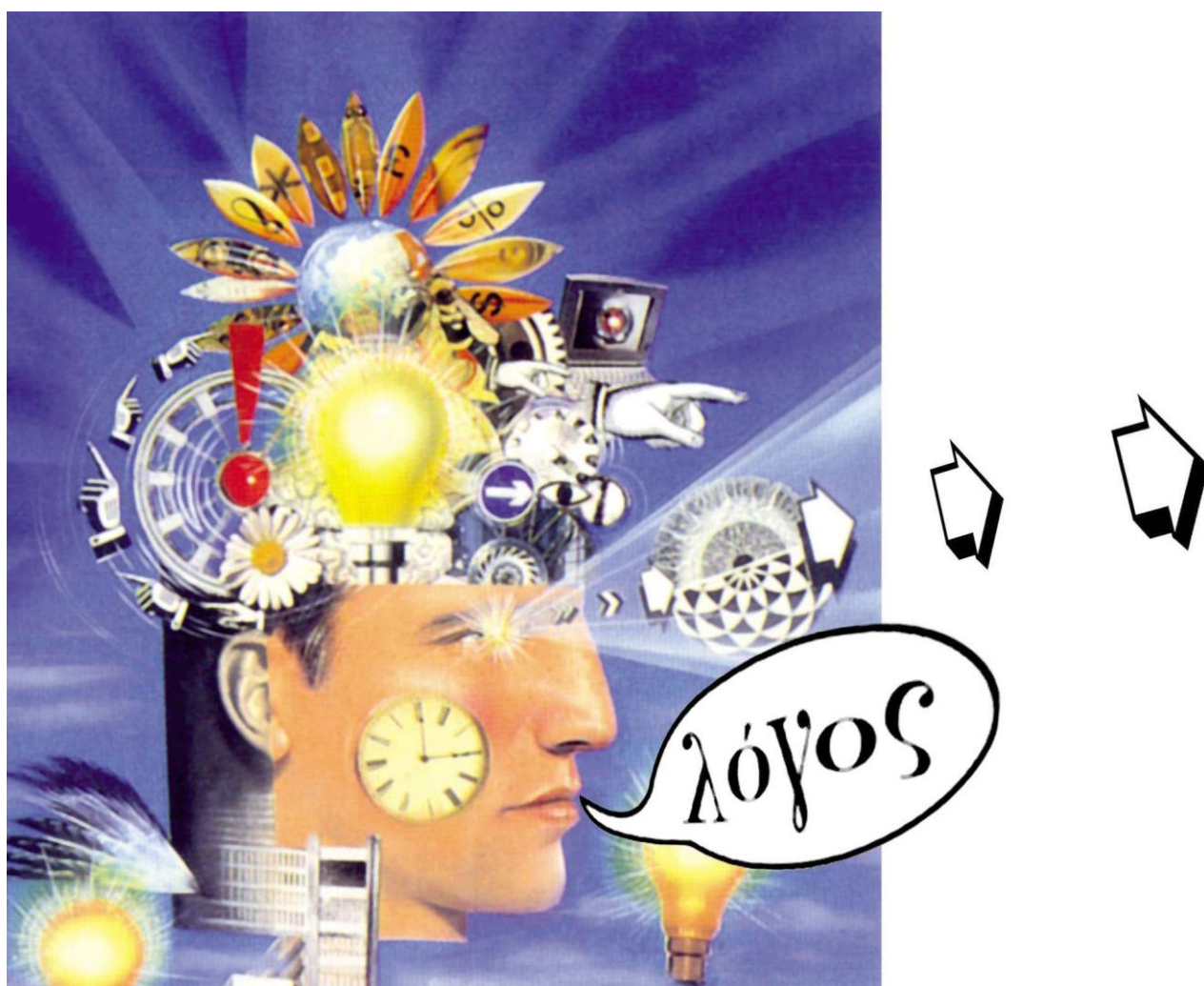
Οι λειτουργίες της γλώσσας: αναφορική και ποιητική λειτουργία

Τη γλώσσα τη χρησιμοποιούμε με δύο κυρίως τρόπους:

Είδαμε ότι η γλώσσα με τις λέξεις και τους κανόνες της αποτελεί ένα ενεργό εργαστήριο που παράγει λόγο· και όπως σε ένα εργαστήριο έτσι κι εδώ, όσο πιο πιστά τηρούνται οι κανονισμοί, τόσο πιο ομαλή είναι η λειτουργία και τόσο πιο πλούσια η παραγωγή· αντίθετα η περιφρόνηση των κανονισμών οδηγεί σε απορρύθμιση.

Συχνά, όμως, στη λογοτεχνία, και ιδιαίτερα στην ποίηση, γίνεται τέτοια χρήση της γλώσσας, ώστε να δημιουργείται η εντύπωση ότι παρα-

βαίνονται οι κανονισμοί. Οι ποιητές, δηλαδή, για να εκφραστούν, πλάθουν μέσα στην ευρύτερη γλώσσα μια δική τους γλώσσα· μια γλώσσα που κυβερνιέται από δικούς της νόμους και έχει τη δική της «Ποιητική Γραμματική». Η γλώσσα τότε αφήνει τον πεζό της βηματισμό και πιάνει τον ποιητικό χορό, για να

χορέψει με το χορό της συγκίνησης, όπως είπε ο Valery, ο οποίος παρομοίασε την ποίηση με το χορό και τον πεζό λόγο με το περπάτημα, θέλοντας έτσι να εκφράσει το διαφορετικό τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η γλώσσα σε καθένα από τα δύο αυτά είδη του λόγου.

Ο ένας αφορά το λογικό μας.

Αυτά σημαίνουν ότι η γλώσσα λειτουργεί με πολλούς τρόπους, γιατί πολλές είναι και οι ανάγκες του ανθρώπου. Δείχνει κι αυτό τη δύναμή της. Από τους τρόπους αυτούς οι λογοτέχνες και οι γλωσσολόγοι επισημαίνουν κυρίως δύο: «τον έναν που αφορά το λογικό μας, και τον άλλο που αφορά τις συγκινήσεις μας» (Γ. Σεφέρης). Στην πρώτη περίπτωση οι γλωσσολόγοι μιλούν για αναφορική λειτουργία της γλώσσας,

στη δεύτερη για ποιητική λειτουργία. Στην αναφορική λειτουργία η πράξη επικοινωνίας (βλ. και Νεοελληνική Γλώσσα για το Γυμνάσιο, τ.Α΄, ενότ.1, έκδ. 2001) αναφέρεται κυρίως στον πραγματικό κόσμο ή στην αντίληψη που έχουμε γι' αυτόν· παράδειγμα:

Οι κλέφτες του 21 δεν είχαν να αντιμετωπίσουν μόνον τη φωτιά της μάχης, είχαν να αντιμετωπίσουν κι άλλους εχθρούς: την πείνα, τη δίψα, το βαρύ χειμώνα στα βουνά.

Στο παράδειγμα αυτό κατά την επικοινωνιακή πράξη ο δέκτης του μηνύματος δέχεται κάποια πληροφορία σχετική με τη ζωή και τους αγώνες των κλεφτών. Η γλώσσα παρουσιάζει μια πραγματικότητα και την αντίληψη που έχει γι' αυτήν ο πομπός.

**Ο άλλος αφορά
τις συγκινήσεις μας.**

**Στην ποιητική λειτουργία η πράξη
επικοινωνίας αναφέρεται κυρίως
στον εαυτό της, στο ίδιο το μήνυμα,
και μάλιστα στη μορφή του.**

Παράδειγμα: οι κλέφτες του '21

- **Χιόνι έτρωγαν, χιόνι έπιναν
και στη φωτιά βαστούσαν.**

**Στο δεύτερο παράδειγμα την
προσοχή του δέκτη δεν την ελκύει
τόσο η πληροφορία που φέρνει το
μήνυμα, όσο το ίδιο το μήνυμα για
τη μορφή που παίρνει: ήχοι λέξεων,
μεταφορική τους χρήση, επαναλή-**

ψεις, συνηχήσεις, μέτρο, ρυθμός κτλ. Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι το ίδιο το μήνυμα δεν αλλάζει· το παράδειγμα είναι το ίδιο· έχουμε

- 1** αυτός, πετάει στα σύννεφα...
- 2** το σύννεφο έφερε βροχή κι έχουμε μείνει μοναχοί...
- 3** σύννεφο ήταν και πέρασε...
- 4** συννεφούλα συννεφούλα να γυρίσεις σου ζητώ...
- 5** όταν το έμαθα έπεσα από τα σύννεφα...

δύο διαφορετικές όψεις του ίδιου νομίσματος: την πρώτη φορά παρέχει στο δέκτη πληροφόρηση κυρίως, ενώ τη δεύτερη του προσφέρει την ίδια του τη μορφή για αισθητική απόλαυση. Η γλώσσα λειτούργησε με δύο τρόπους: τη μια φορά με το λογικό τρόπο και την άλλη με το συγκινησιακό.

▶ Σε ποια από τα παραδείγματα που ακολουθούν η γλώσσα χρησιμοποιείται με τον λογικό τρόπο, σε ποια με το συγκινησιακό και σε ποια μεικτά (και με τους δύο):

- Και το βοριά το δροσερό τον πήραν τα καράβια.
(Δημοτικό)**
- Το άθροισμα των γωνιών κάθε τριγώνου ισούται με δύο ορθές.
(Επιστήμη)**

- Στους Φοίνικες και στους Αιγυπτίους έδωσε ακόμη διαταγή ο Ξέρξης.

(Ηρόδοτος, μετάφραση
Γιάννη Βλαχογιάννη)

- Ποιο απόσταγμα κατά τες συνταγές αρχαίων Ελληνοσύρων μάγων καμωμένο.

(Κ. Π. Καβάφης)

- Έβγαλε διάτα ο Κρούταγος, της Βουλγαριάς ο τσάρος.

(Κ. Παλαμάς)

«Τα γραπτά μηνύματα από το κινητό τηλέφωνο»:

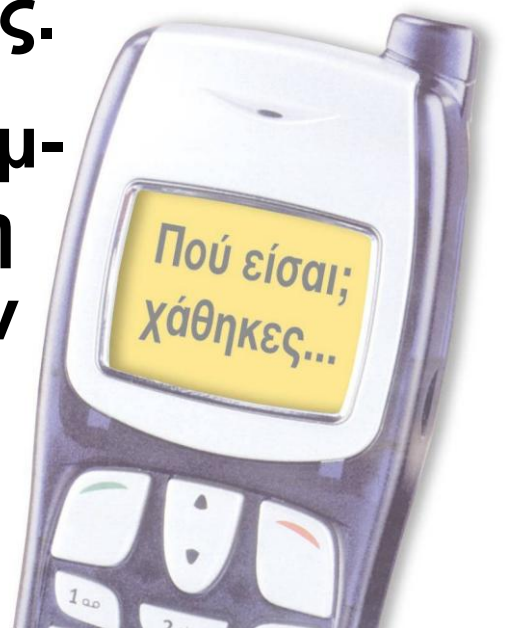
▶ ■ Διατυπώστε προφορικά ή γραπτά την άποψή σας για το ρόλο που παίζει αυτός ο τρόπος έκφρασης (γραπτό μήνυμα στο κινητό) στην καθημερινή σας επικοινωνία. Το

κείμενο σας να έχει πληροφοριακό χαρακτήρα, να χρησιμοποιήσετε δηλαδή τη γλώσσα με την αναφορική της λειτουργία.

■ **Διατυπώστε τις απόψεις σας για το ίδιο θέμα προσπαθώντας να εκφράσετε και τα συναισθήματά σας για το συγκεκριμένο τρόπο επικοινωνίας.**

■ **Πάντα σχετικά με το ίδιο θέμα, γράψτε ένα κείμενο στο οποίο θα δώσετε έμφαση στη μορφή: χρησιμοποιήστε για παράδειγμα μεταφορές, παρομοιώσεις, εικόνες κτλ. Μπορείτε να δώσετε ακόμη και ποιητική μορφή στο κείμενό σας.**

(Συζήτηση με τους συμμαθητές σας στην τάξη ή ανταλλαγή απόψεων με μαθητές άλλων σχολείων, με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο).

V. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

► Το δεκαπενταμελές συμβούλιο του σχολείου σας καλεί τους μαθητές να συμμετάσχουν με προσωπικές ή ομαδικές δημιουργίες (έκθεση έργων τέχνης, εκτέλεση μουσικών συνθέσεων, παρουσίαση λογοτεχνικών ή θεατρικών έργων κτλ.) στην οργάνωση ενός τριημέρου καλλιτεχνικών εκδηλώσεων που θα πραγματοποιηθεί σε γνωστή για τη φιλοξενία τέτοιων εκδηλώσεων αίθουσα της πόλης σας.

Να συντάξετε μια ανακοίνωση εκατό περίπου λέξεων σχετικά με την εκδήλωση αυτή, με την ιδιότητα του προέδρου του δεκαπενταμελούς συμβουλίου. Καλό είναι τα κείμενα που θα προκύψουν να αφορούν μια πραγματική εκδήλωση του σχολείου

Βοηθητικό υλικό:

α) Τύπους ανακοινώσεων θα βρείτε στα ψιλά των εφημερίδων και στον πίνακα των ανακοινώσεων του λυκείου σας. Εκεί μπορείτε να δείτε τη μορφή μιας ανακοίνωσης: πού μπαίνει π.χ. ο τίτλος του σχολείου, πού η ένδειξη «ανακοίνωση», πού η υπογραφή του συντάκτη και η σφραγίδα του σχολείου, ποια λεκτικά στοιχεία επανέρχονται σταθερά σχεδόν σε κάθε ανακοίνωση και ό,τι άλλο σας χρειαστεί.

β) Η ανακοίνωση θα έχει χαρακτήρα

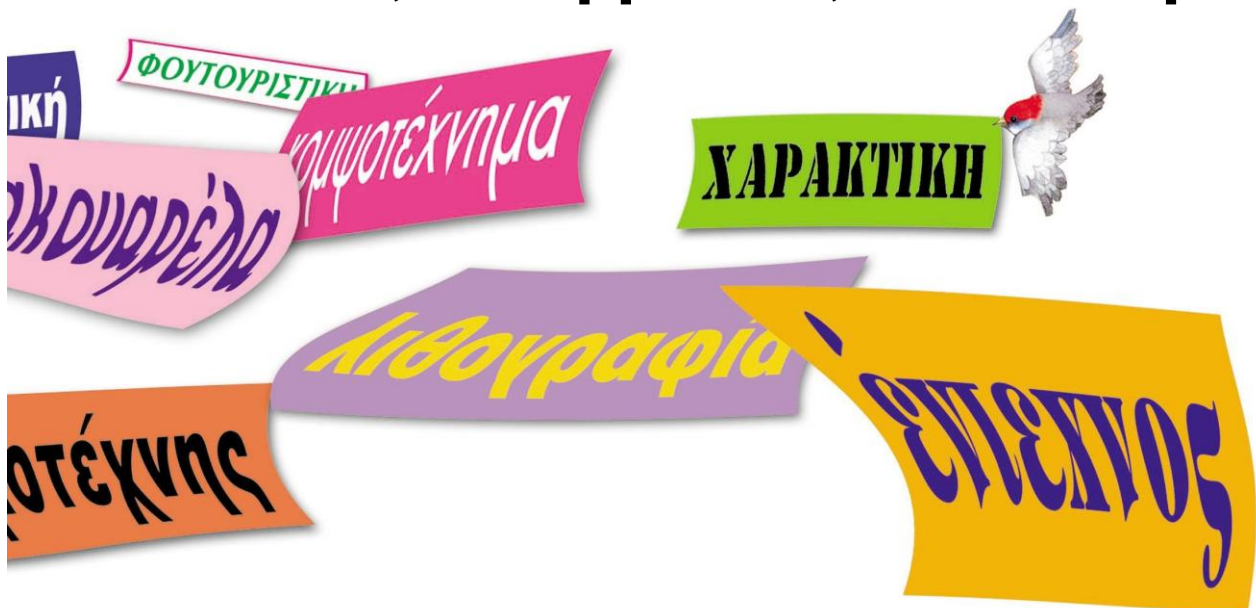
ουδέτερο (αναφορική λειτουργία της γλώσσας) και θα περιορίζεται στα απολύτως αναγκαία.

γ) Το λεξιλόγιο που ακολουθεί ίσως σας είναι χρήσιμο κατά τη σύνταξή της:

Λεξιλόγιο

- ανακοίνωση, γνωστοποίηση, αναγγελία, δήλωση, κοινοποίηση: διαφωτιστική, έκτακτη, ενδιαφέρουσα, επείγουσα, επίσημη, λακωνική, ραδιοφωνική.

- ανακοινώνω: γνωστοποιώ, κοινοποιώ, αναγγέλλω, κοινολογώ.

- συμμετέχω, παίρνω μέρος, μετέχω, έχω συμμετοχή.
- καταγίνομαι με τις καλές τέχνες, φιλοπονώ, φιλοτεχνώ, λειτουργώ.
- γραφικές τέχνες: χαρακτηριστική, (λιθογραφία, ξυλογραφία, χαλκογραφία κ.ά.). Εικαστικές τέχνες: αρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική. Διακοσμητικές τέχνες.
- αγάπη προς τις καλές τέχνες, ερασιτεχνία, φιλοτεχνία.
- έργο τέχνης, καλλιτέχνημα, φιλοτέχνημα, κομψοτέχνημα, αριστούργημα, αριστοτέχνημα.
- έκθεση: πινάκων ζωγραφικής, γλυπτών, πινακοθήκη, γλυπτοθήκη.
- ερασιτέχνης, φίλος των καλών τεχνών, φιλότεχνος, δεξιοτέχνης, κομψοτέχνης.
- τεχνική, ιδιαίτερη τεχνική μέθοδος, τεχνοτροπία, στίλ.

- περύτεχνος, έντεχνος, καλοδουλεμένος, ομορφοκαμωμένος.
- ζωγραφική: παραδοσιακή, αφηρημένη, πρωτόγονη, ρεαλιστική, σύγχρονη, φουτουριστική.
- ζωγραφιά, ακουαρέλα, θαλασσογραφία, νωπογραφία, σκηνογραφία, τοιχογραφία, τοπιογραφία.

► Συντάξτε μια δεύτερη ανακοίνωση με το ίδιο ακριβώς περιεχόμενο. Διαφοροποιήστε όμως τώρα κάπως το λόγο σας: στην προσπάθειά σας να πετύχετε το σκοπό σας, που είναι η διοργάνωση του τριημέρου των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, φροντίστε να συγκινήσετε τους συμμαθητές σας και να τους επηρεάσετε, ώστε να συμμετάσχουν όσο γίνεται περισσότεροι και με περισσότερα έργα.

Πριν αρχίσετε να γράφετε τη δεύτερη ανακοίνωση, συζητήστε όλοι μαζί τους τρόπους με τους οποίους θα επιδιώκατε να συγκινήσετε τους μαθητές. Θα τους συγκινούσε λ.χ.: η αναφορά στη λαμπρή ιστορία του σχολείου, της οποίας θα έπρεπε να φανούν αντάξιοι; η υπόσχεση εκδρομών στο εξωτερικό για κείνους που θα είχαν τις εκλεκτότερες και τις περισσότερες συμμετοχές; η απονομή επαίνων και βραβείων με οικονομικό αντίκρισμα; κάτι άλλο;

▶ Να παρουσιάσετε, ως πρόεδροι του δεκαπενταμελούς συμβουλίου, στη γενική συνέλευση της σχολικής κοινότητας το περιεχόμενο της δεύτερης ανακοίνωσης.

▶ Να μεταφέρετε το περιεχόμενο της ανακοίνωσης, ως μαθητές τώρα, στις οικογένειές σας.

▶ Να ετοιμάσετε διαφημιστικό φυλλάδιο ή /και αφίσα εβδομήντα έως ογδόντα λέξεων, για να κάνετε γνωστή στο κοινό την εκδήλωσή σας. Συνδυάστε το λόγο με την εικόνα. Διαλέξτε εικόνες ή σκίτσα ανάλογα με το θέμα της εκδήλωσής σας. Προσέξτε τα χρώματα, το μέγεθος της εικόνας, το μήνυμα που στέλνει.

▶ Να δημοσιεύσετε με το ίδιο περιεχόμενο σύντομη ανακοίνωση, που δε θα ξεπερνάει τις είκοσι λέξεις, στις εφημερίδες. Δείγμα τέτοιας ανακοίνωσης μπορείτε να δείτε στη συνέχεια. Όπως καταλαβαίνετε, στην ανακοίνωση αυτή θα δώσετε τα εντελώς απαραίτητα στοιχεία. Αυτό σημαίνει ότι η ανακοίνωση του Τύπου θα είναι πλήρης και σύντομη.

1 ΣΤΟΝ ΠΟΛΥΧΩΡΟ «ΑΥΛΑΙΑ», στο πλαίσιο των εκδηλώσεων «Νύχτες jazz», εμφανίζονται σήμερα ο Roberto Gatto και ο...

2 e-συντήρηση αρχαιοτήτων
 ■ Πρωτοποριακό πρόγραμμα τηλεδιάσκεψης υλοποιείται από το ΑΠΘ στο πλαίσιο ευρωπαϊκού προγράμματος για τη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

3 ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Εγνατίας 154. τηλ.: 2310.240002
e-mail: mmcart@mmca.org.gr

**Το ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ** παρουσιάζει
από τις 4 Απριλίου 2003 την έκθεση
"Διαγράφοντας το σήμερα, το
αύριο, το χθες, Νέοι Έλληνες
καλλιτέχνες".

4 ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΕΧΝΗΣ ΤΙΝΤ

Χρυσ. Σμύρνης 13, τηλ. 2310 220191
e-mail: info@tint.gr

Η αίθουσα τέχνης TinT παρουσιάζει
[...] στη Θεσσαλονίκη τη
Μανταλίνα [...] Διάρκεια έκθεσης
από 5 Απριλίου έως...

5 Την παράσταση «Miss Sony»
παρουσιάζει ο θίασος Μαύρου θεά-
τρου του Φράντισεκ Κράτοσβιλ στο
θέατρο «Αχίλλειον» (Αγ. Δημητρίου
115, τηλ. 2310 203973), στις 21.00.

▶ Να απευθύνετε, ως μαθητική κοινότητα, αίτηση προς το Υπουργείο Πολιτισμού, με την οποία να ζητάτε την οικονομική κάλυψη των εκδηλώσεών σας. Παράλληλα, ο καθένας από σας στείλει με τον ίδιο στοχο (της οικονομικής κάλυψης των εκδηλώσεων σας) επιστολή σε οικονομικά ισχυρό φίλο ή συγγενή του. (Δείγματα αίτησης και επιστολής μπορείτε να δείτε στο βιβλίο «Νεοελληνική Γλώσσα για το Γυμνάσιο», τ. Γ΄, ενότ. 30, έκδ.2002.

Ίσως σας είναι χρήσιμο και το λεξιλόγιο που ακολουθεί:

Βοήθεια, η:

συνώνυμα: ενίσχυση, συνδρομή, υπεράσπιση, αρωγή, επικουρία, προστασία, συμπαράσταση, υποστήριξη, βοήθημα, συμβολή.

αντώνυμα: κατατρεγμός, διωγμός, πόλεμος, αδιαφορία, εγκατάλειψη.

σύνθετα: επιβοήθεια, αλληλοβοήθεια.

επίθετα: αδερφική, άμεση, αμοιβαία, αναγκαία, ανεκτίμητη, ανέλπιστη, ανεπαρκής, ανυστερόβουλη, ανώφελη, αρκετή, γρήγορη, ηθική, θεϊκή, ικανοποιητική, κατάλληλη, κρατική, μεγάλη, μικρή, οικονομική, προσωρινή, σοβαρή, υλική, φιλική, χρηματική.

Βοηθώ:

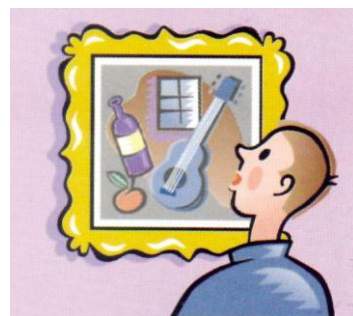
συνώνυμα: ενισχύω, προσφέρω βοήθεια, επικουρώ, συντρέχω, εξυπηρετώ, παραστέκομαι, υποστηρίζω, ωφελώ.

αντώνυμα: κατατρέχω, ζημιώνω, καταδιώκω, πολεμώ, αδιαφορώ, εγκαταλείπω, βλάπτω.

Η λογική χρησιμοποίηση του λεκτικού υλικού που ακολουθεί μπορεί να δώσει το κείμενο της αίτησης:

αίτηση, προς, θέμα, χορήγηση, καλλιτεχνικός, εκδήλωση, τριήμερο, χορηγώ, ενισχύω, προσπάθεια, απώτερος σκοπός, δημιουργία, σχολικός, ζωή, πνευματικός, Υπουργείο Πολιτισμού, παρακαλώ, έξοδο, οργανώνω, μαθητική κοινότητα, αγωγή, παιδεία, δικαίωση, κόπος, εργασία, σκληρός, παράλληλα, μάθημα, αφίσα, διαφήμιση, πρόσκληση, ενοικιάζω, πληρώνω, αίθουσα καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, μεταφορά, πίνακας, μουσικό όργανο, συναυλία, ειδική μικροφωνική/μεγαφωνική εγκατάσταση, θεατρική παράσταση, σκηνικό, κοστούμι, συνημμένος, πρόγραμμα.

Εννοείται ότι τόσο η φιλική σας επιστολή όσο και η αίτηση πρέπει να πείθουν. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να χρησιμοποιήσετε τα κατάλληλα επιχειρήματα. Δεν θα ήταν άστοχο, λ.χ., μαζί με την αναφορά στο καλλιτεχνικό μέρος του προγράμματος σας, να αναφερθείτε και στις οικονομικές σας ανάγκες, εκθέτοντας σε γενικές γραμμές πού και πώς θα χρησιμοποιήσετε τα χρήματα που ζητάτε.

▶ Συντάξτε, τέλος, μια πρόσκληση και ένα πρόγραμμα για το κοινό, όπως συνηθίζεται σ' αυτές τις περιπτώσεις, και καταχωρίστε στο βιβλίο πράξεων της μαθητικής σας κοινότητας τη σχετική πράξη, με την οποία αποφασίσατε να πραγματοποιήσετε το τριήμερο των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων.

► Μπορείτε να στείλετε πολλά από τα κείμενά σας, όπως τις ανακοινώσεις, το πρόγραμμα, την πρόσκληση, την αφίσα κτλ., με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σε άλλα σχολεία της περιοχής σας ή και άλλων πόλεων, ενημερώνοντας τους συμμαθητές σας για την εκδήλωση, την οποία μπορούν να παρακολουθήσουν, εφόσον είναι δυνατόν. Τα κείμενά σας μπορούν να αναρτηθούν στην ιστοσελίδα του σχολείου σας.

Ακολουθούν δείγματα πρόσκλησης, προγράμματος (σ. 123-124) και μιας πράξης συλλόγου καθηγητών (σ. 125-129), που, αν και δεν αναφέρονται άμεσα στο συγκεκριμένο θέμα, ωστόσο περιέχουν τα απαραίτητα λεκτικά στοιχεία, με τα οποία θα έχετε τη δυνατότητα να συνθέσετε

τη δική σας πρόσκληση, το δικό σας πρόγραμμα και τη δική σας πράξη.

ΣΕΛΜΕ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Ναύπλιο, 25-4-1986

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Η Σχολή Επιμόρφωσης Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης σας προσκαλεί στη μουσική εκδήλωση ρεσιτάλ πιάνου και έντεχνου λαϊκού τραγουδιού.

Πιάνο θα παίξει η καθηγήτρια της μουσικής Α. Τ.

Το έντεχνο λαϊκό τραγούδι θα το ερμηνεύσει το χορωδιακό συγκρότημα «Παίονες».

Θα τραγουδήσει η Ε. Κ.

Δευτέρα, 12 Μαΐου, ώρα 8 μ.μ.,

Την εκδήλωση οργανώνει η ΣΕΛΜΕ Ναυπλίου στο Αριστοτέλειο Πνευματικό Κέντρο

στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της εβδομάδας για την ειρήνη.

ΣΕΛΜΕ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Ναύπλιο 25-4-1986

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

**Η Σχολή Επιμόρφωσης Λειτουργών
Μέσης Εκπαίδευσης σας προσκαλεί
στη μουσική εκδήλωση
ρεσιτάλ πιάνου**

**και έντεχνου λαϊκού τραγουδιού.
Πιάνο θα παίξει η καθηγήτρια της
μουσικής Α. Τ.**

**Το έντεχνο λαϊκό τραγούδι θα το
ερμηνεύσει το χορωδιακό
συγκρότημα «Παίονες».
Θα τραγουδήσει η Ε. Κ.**

**Δευτέρα, 12 Μαΐου, ώρα 8 μ.μ.,
Την εκδήλωση οργανώνει η ΣΕΛΜΕ
Ναυπλίου στο Αριστοτέλειο
Πνευματικό Κέντρο
στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της
εβδομάδας για την ειρήνη.**

**ΜΟΝΗ
ΛΑΖΑΡΙΣΤΩΝ
ΣΚΗΝΗ
ΣΩΚΡΑΤΗΣ
ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΣ**
Παρασκευή
29 Νοεμβρίου
2002

**ΜΠΕΡΤΟΛΤ
ΜΠΡΕΧΤ**
**Ο ΚΑΛΟΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΣ
ΤΟΥ ΣΕΤΣΟΥΑΝ**

Κθβε
**ΚΡΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ
ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ**
**ΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΘΕΑΤΡΩΝ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ**
www.ntng.gr

**ΚΡΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΒΟΡΕΙΟΥ
ΕΛΛΑΔΟΣ**

**ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
STATE ORCHESTRA
of THESSALONIKI**

**ΕΡΓΑ ΚΟΡΥΦΑΙΩΝ
ΣΥΝΘΕΤΩΝ**

**εμπνευσμένα από την
ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ και
ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ**

**Δευτέρα 31 Μαρτίου
1997, ώρα 21.00**

**Διευθυντής ορχήστρας:
OLAF KOCH**

**Solo τραγούδι:
MARTINA KOPPELSTETTER,
KARLA POHL, JOHANN WERNER
PREIN, ΝΙΚΟΣ ΚΑΠΕΤΑΣ**

**CHR. W. GLUCK:
Εισαγωγή της όπερας
«Ιφιγένεια εν Αυλίδι».**

CL. MONTEVERDI

Θρήνος της Αριάδνης, άρια.

R. STRAUSS:

**Εισαγωγή της όπερας «Αριάδνη
στη Νάξο». Άρια της Αριάδνης «Es
gibt ein Reich», από την όπερα.**

**Τρία αποσπάσματα από την
«Ήλεκτρα».**

.....
**Δευτέρα 14 Απριλίου 1997,
ώρα 21.00**

**Διευθυντής ορχήστρας
OLAF KOCH**

**ΑΝΔΡΙΚΗ ΧΟΡΩΔΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
και ΕΡΤ**

Solo τραγούδι:

**INGRID HAUBOLD, ΒΑΡΒΑΡΑ
ΤΣΑΜΠΑΛΗ, MICHAEL RABSILBER,
WOLF MATTHIAS FRIEDRICH,
ΚΩΣΤΑΣ ΤΖΕΜΟΣ, ΘΕΟΔΩΡΟΣ
ΠΑΝΤΣΙΟΣ**

Αφηγητής: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΒΑΓΙΑΣ

CHR. W. GLUCK:

**Εισαγωγή της όπερας «Όρφέας –
Ευρυδίκη» και χορός των
«μακάριων ψυχών».**

**Άρια του Ορφέα, από την όπερα.
Άρια της Ιφιγένειας από την όπερα
«Ιφιγένεια εν Ταύροις».**

L.v. BEETHOVEN:

Εισαγωγή Προμηθέας, έργο 43.

I. STRAWINSKY:

**«Οιδίππους Τύραννος», για σολίστ,
ορχήστρα και ανδρική χορωδία**

.....

**Μ. Τετάρτη 23 Απριλίου 1997,
ώρα 21.00**

**Διευθυντής ορχήστρας:
ΚΑΡΟΛΟΣ ΤΡΙΚΟΛΙΔΗΣ
ΑΝΔΡΙΚΗ ΧΟΡΩΔΙΑ HONVED
ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ**

L. CHERUBINI

**Requiem, σε ρε ελάσ. για ορχήστρα
και ανδρική χορωδία.**

M. RAVEL:

**«Δάφνις και Χλόη». Σουίτα αρ. 2 για
ορχήστρα.**

**ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΕΛΕΤΩΝ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

**Θεσσαλονίκη
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ 1997**

**Thessaloniki
CULTURAL CAPITAL OF EUROPE
1997**

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
2ο ΛΥΚΕΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ**

ΠΡΑΞΗ 15η

Θέμα: Αποτελέσματα προαγωγικών και απολυτήριων εξετάσεων.

Ο Σύλλογος των καθηγητών του 2ου Λυκείου Ηρακλείου συνήλθε σήμερα, 19 Ιουνίου 1987, στο γραφείο του Λυκείου, ύστερα από πρόσκληση του λυκειάρχη κ..., για να συζητήσει τα ακόλουθα θέματα της ημερήσιας διάταξης:

- α) Αποτέλεσμα προαγωγικών και απολυτήριων εξετάσεων σχολικού έτους 1986-1987 και**
- β) Διαγωγή των μαθητών κατά το ίδιο σχολικό έτος.**

Απόντες οι καθηγητές...

**Ο Σύλλογος των καθηγητών
αφού έλαβε υπόψη του:**

- 1. τα άρθρα 15, 16, 27, 28, 31 ... του
Προεδρικού Διατάγματος 264/75
«για προαγωγικές κτλ. εξετάσεις».**
- 2. τη βαθμολογία της προφορικής
και γραπτής εξέτασης των μαθητών,**

αποφασίζει

**A. Προάγει: α) από την Α΄ τάξη στη
Β΄ τους μαθητές: 1..., 2..., 3...,
β) από την Β΄ τάξη στη Γ΄ τους:
1...,**

B. Απολύει τους: 1... , 2... ,

**Γ. Παραπέμπει σε επανεξέταση το
Σεπτέμβριο τους: 1....2....3...,**

**Δ. Απορρίπτει τους: α) από την Α΄
τάξη: 1 ..., 2...,**

**Έπειτα ο σύλλογος των
καθηγητών, αφού έλαβε υπόψη του
τη διαγωγή των μαθητών... κατά το
σχολικό έτος 1986-1987,**

αποφασίζει

A. Χαρακτηρίζει καλή τη διαγωγή των 1 ..., 2..., 3..., διότι...

B. Χαρακτηρίζει κοσμία τη διαγωγή των 1 ..., 2..., 3..., διότι...

Γ. Χαρακτηρίζει κοσμιότατη τη διαγωγή όλων των υπόλοιπων μαθητών και μαθητριών του Σχολείου.

Ο Σύλλογος των καθηγητών διάβασε την πράξη αυτή, τη βεβαίωσε και την υπογράφει:

Ο Λυκειάρχης

Οι καθηγητές

ονόματα

υπογραφές

Χρήσιμες πληροφορίες: Όπως θα διαπιστώσατε ήδη, το κείμενο που

διαβάσατε είναι λιτό και αυστηρό. Εξάλλου αποτελεί δημόσιο έγγραφο. Το περιεχόμενό του διαρθρώνεται λογικά και μεθοδικά: δεν υπάρχουν κενά, όπως δεν υπάρχουν και περιττά· περιορίζεται στα απολύτως αναγκαία. Αν κανείς δοκιμάσει να προσθέσει ή να αφαιρέσει κάτι, είναι βέβαιο ότι θα διαταράξει τη μαθηματική του ισορροπία. Θα μπορούσαμε να πούμε, χωρίς υπερβολή, ότι είναι ένα δείγμα της λογικής λειτουργίας της γλώσσας. Αυτό άλλωστε θα το αντιληφθείτε, αν επιχειρήσετε να το απαγγείλετε, όπως θα απαγγέλλατε λ.χ. έναν πανηγυρικό λόγο ή ένα ποίημα. Θα νιώθατε αμέσως ότι το προδίδετε και ότι η σοβαρότητα σας εγκαταλείπει. Έχει το κείμενο αυτό, όπως και κάθε κείμενο, το δικό του ρυθμό: το δικό του ύφος.

Το ύφος που αρμόζει στην περίπτωση για την οποία γράφτηκε.

Συντάξτε, λοιπόν, κι εσείς τη δική σας πράξη, αφού μελετήσετε προσεκτικά όλα τα σημεία του κειμένου-οδηγού, στο οποίο μπορείτε να κάνετε όποιες προσθαφαιρέσεις, αντικαταστάσεις ή τροποποιήσεις κρίνετε αναγκαίες.

▶ Αφηγηθείτε, τώρα, σε γραπτό λόγο πεντακοσίων, περίπου, λέξεων, όλα όσα έκανε η μαθητική κοινότητα, για να οργανώσει το τριήμερο των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, και στεγάστε τα κάτω από τον τίτλο:

«Πολιτιστικές εκδηλώσεις: η προετοιμασία και η οργάνωση ενός καλλιτεχνικού τριημέρου»

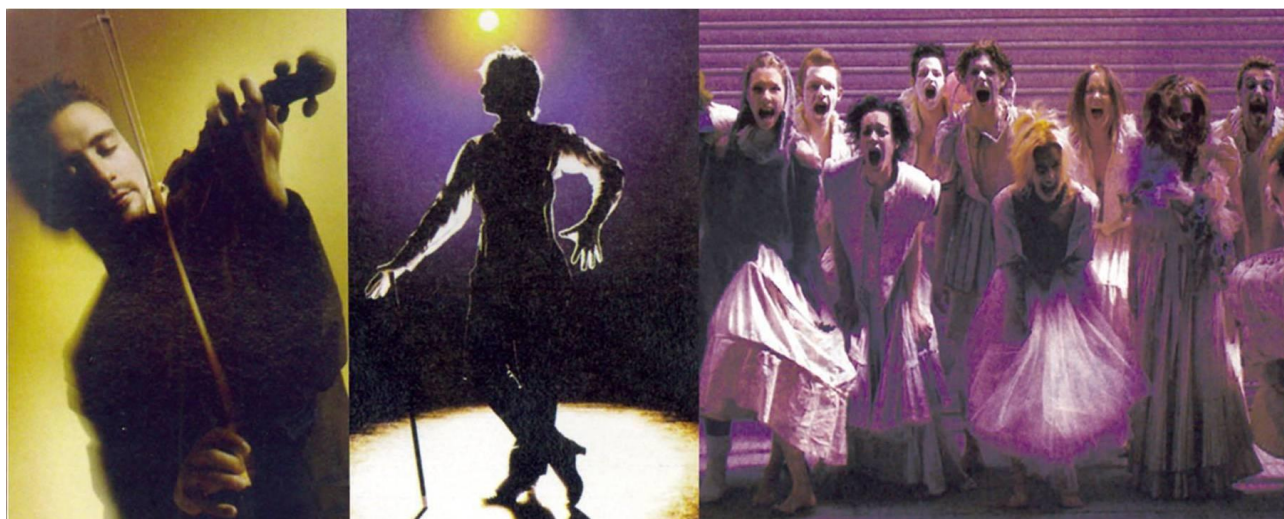
Φροντίστε να συμπεριλάβετε στην αφήγησή σας κάθε αξιοσημείωτη λεπτομέρεια κινούμενοι πάνω στον άξονα του χρόνου. Εννοείται ότι τα διάφορα κείμενα (ανακοινώσεις στον τύπο, πρακτικό/πράξη κτλ.) δεν είναι δυνατόν να συμπεριληφθούν αυτούσια στην αφήγησή σας· θα ενταχθούν σ' αυτήν με κάθε δυνατή συντομία. Φροντίστε επίσης να χωριστείτε σε δύο ομάδες, από τις οποίες η πρώτη να προσπαθήσει να δώσει έμφαση στη μορφή του λόγου, ενώ η δεύτερη στο περιεχόμενο του λόγου· πράγμα που σημαίνει ότι η πρώτη ομάδα θα φροντίσει να διηγηθεί με τρόπο που να συγκινεί, όπως συμβαίνει

στη λογοτεχνία, ενώ η δεύτερη ομάδα θα φροντίσει να αφηγηθεί με τρόπο που θα πληροφορεί, όπως συνηθίζεται στην επιστήμη, στη διοίκηση, στο σχολείο, στην καθημερινή επικοινωνία. Η πρώτη δηλαδή ομάδα θα θεωρήσει ότι αποδέκτες του κειμένου της είναι άνθρωποι που θα ζητήσουν σ' αυτό την τέρψη περισσότερο του λόγου παρά την πληροφόρηση. Αντίθετα, η δεύτερη ομάδα θα θεωρήσει αποδέκτες του κειμένου της ανθρώπους που κυρίως επιθυ-

μούν να πληροφορηθούν. Στην πρώτη περίπτωση λ.χ., θα μπορούσε να ανήκει κάποιος αναγνώστης που θα ευχαριστιόταν να διαβάξει αφηγηματικό λόγο, ενώ αποδέκτης στη δεύτερη περίπτωση θα μπορούσε να είναι το Υπουργείο Πολιτισμού, το οποίο, όπως καταλαβαίνετε, δικαιούται να πληροφορηθεί από μια συνοπτική / ακριβή / σαφή / λιτή / εμπειριστατωμένη έκθεσή σας τα σχετικά με την απόφαση, το σχεδιασμό, την οργάνωση και την πραγματοποίηση του τριημέρου των καλλιτεχνικών σας εκδηλώσεων. Το δεύτερο δηλαδή κείμενο θα μπορούσε

να πάρει τη μορφή έκθεσης πεπραγμένων ή αναφοράς. Ακολουθούν δύο δείγματα γραφής. Το πρώτο (α) δίνει έμφαση στην έκφραση, το δεύτερο (β) ενδιαφέρεται για την πληροφόρηση. Ωστόσο αναφέρονται και τα δύο στο ίδιο θέμα. Σημείωση. Μην αρχίσετε το γράψιμο πριν μελετήσετε και συγκρίνετε όλοι μαζί τα δείγματα (α) και (β).

Δείγμα α'

Οι συζητήσεις

Στην αυλή του σχολείου, στους διαδρόμους, στις τάξεις, παντού, μέρες τώρα οι μαθητές συζητούσαν για τη δράση της Μαθητικής τους Κοινότητας και την έβρισκαν φτωχή. Όλοι τους υποστήριζαν ότι κάτι έπρεπε να γίνει. Ώσπου το θέμα έφτασε στο μαθητικό συμβούλιο.

Η απόφαση του Μαθητικού Συμβουλίου

Εκεί με εισήγηση του προέδρου πάρθηκε η μεγάλη απόφαση: θα οργάνωναν ένα τριήμερο καλλιτεχνικών εκδηλώσεων με έργα ζωγραφικής, μουσικής, θεάτρου και λογοτεχνίας. Όλα δημιουργίες των μαθητών.

Υπήρχε άφθονη παραγωγή στο σχολείο τους. Ακόμη και μουσικές συνθέσεις δικές τους είχαν να παρουσιάσουν τα παιδιά. Δεν έμεινε, λοιπόν, παρά να αρχίσουν τη δουλειά.

Η ανακοίνωση της απόφασης

Έτσι κι έγινε. Σε λίγο η απόφαση καμάρωνε στον πίνακα των ανακοινώσεων, ενώ ο πρόεδρος του 15μελούς τη γνωστοποίησε με λόγο σύντομο και δυνατό στη Γενική Συνέλευση· ήταν (ο λόγος του) ένα κείμενο που μιλούσε σε όλες τις

καρδιές. Γι' αυτό και οι δηλώσεις για συμμετοχή ήταν πολλές.

Μπορείς να συνεχίσεις ακολουθώντας, αν θέλεις, και προεκτείνοντας την πορεία του δείγματος. Τη συνέχειά της είναι δυνατόν να τη συνθέσεις αρμολογώντας τις ενέργειες των παιδιών στο συνεκτικό ιστό του χρόνου. Οι πλαгиότιτλοι που βλέπεις πλάι στο δειγματικό κείμενο στοιχειοθετούν την πορεία έως εδώ. Εννοείται ότι θα συνεχίσεις να γράφεις τους πλαγιότιτλους, όπου το κρίνεις αναγκαίο.

Μπορείς ωστόσο, αν θέλεις, να γράψεις ένα εντελώς δικό σου κείμενο ακολουθώντας μια εντελώς δική σου πορεία. Μπορείς δηλαδή να παρουσιάσεις, με τον τρόπο που εσύ θα έκρινες πιο ευχάριστο, το υλικό το σχετικό με την εκδήλωση αυτή της μαθητικής σου κοινότητας.

Δείγμα β'

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
2ου ΛΥΚΕΙΟΥ ΑΡΤΑΣ**

**ΠΡΟΣ
Το Υπουργείο Πολιτισμού
και Επιστημών
Τμήμα Πολιτιστικών
Εκδηλώσεων
Αθηνάς 42
Αθήνα (35818)**

**ΘΕΜΑ: Πολιτιστικές εκδηλώσεις:
η προετοιμασία και η οργάνωση
ενός καλλιτεχνικού τριήμερου
ΣΧΕΤ.: Έγγραφό σας 14/10.14/53/3/
26 Μαρτίου 1999.**

Εξαγγελία του θέματος

Ύστερα από την οικονομική ενίσχυση που μας χορηγήσατε, ανταπο-

κρινόμενοι στην από 20.1.1999 αίτησή μας, σας πληροφορούμε ότι πραγματοποιήσαμε το τριήμερο των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στη δημιουργία πολιτιστικής ζωής στην πόλη μας και στην περιοχή μας. Γι' αυτό και σας ευχαριστούμε. Σας παρουσιάζουμε στη συνέχεια, όπως εξάλλου ζητήσατε, αδρομερή έκθεση των αποφάσεων, των ενεργειών και του τρόπου με τον οποίο οργανώσαμε και πραγματοποιήσαμε το τριήμερο των πολιτιστικών μας εκδηλώσεων:

Η απόφαση του Μαθητικού Συμβουλίου

Στη συνεδρίαση της 15ης Οκτωβρίου 1999 το μαθητικό συμβούλιο του σχολείου μας αποφάσισε, ύστερα από σχετική

εισήγηση του προέδρου του, τη διοργάνωση ενός τριήμερου καλλιτεχνικών εκδηλώσεων με στόχους: α) τον εμπλουτισμό της κοινοτικής ζωής της σχολικής μας κοινότητας, β) την ενίσχυση της πολιτιστικής ζωής της μικρής μας πόλης και του νομού μας, και γ) τη δημιουργία ευκαιριών στις οποίες οι μαθητές του λυκείου μας θα παρουσίαζαν τις προσωπικές τους δημιουργίες: έργα ζωγραφικής και γενικότερα, εικαστικών τεχνών, μουσικής, θεάτρου και λογοτεχνίας.

Ανακοίνωση της απόφασης

Την επόμενη της συνεδρίασης (16 Οκτωβρίου) η απόφαση του συμβουλίου αναρτήθηκε στην πινακίδα ανακοινώσεων του σχολείου, ενώ λίγες ημέρες αργότερα ο πρόεδρος με λόγο

**ΠΕΙΣΤΙΚΟ ΤΗ ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΕ ΣΤΗ
ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ.**

ΣΥΝΕΧΙΣΕ.

Τώρα που ολοκληρώσατε την εκδήλωσή σας και ανταποκριθήκατε στις ποικίλες υποχρεώσεις σας, θα διαπιστώσετε, αν εμποπτεύσετε πάλι ολόκληρη την πορεία που διανύσατε, ότι ένα πλήθος στόχων οδήγησαν σε αντίστοιχο πλήθος κειμένων.

Πρόκειται για μια δυναμική παρουσία της γλώσσας, η οποία οφείλεται στη λεγόμενη γλωσσική ικανότητα που οδηγεί στη γλωσσική επικοινωνία των ανθρώπων. Δείτε λ.χ. πώς αναβλύζει από μια πηγή ενεργειών, όπως ήταν η εκδήλωσή σας, μια ποικιλία κειμένων :

- 1 ΠΗΓΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ**
- 2 (ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ)**
- 3 ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ**

- 4 ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ**
- 5 ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ**
- 6 ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ**
- 7 ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΣΤΙΣ
ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ**
- 8 ΑΙΤΗΣΗ ΣΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ**
- 9 ΕΠΙΣΤΟΛΗ**
- 10 ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ**
- 11 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ**
- 12 ΠΡΑΚΤΙΚΟ 15ΜΕΛΟΥΣ**
- 13 ΤΕΛΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ:
ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ**

VI. ΕΙΔΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

■ Ανάμεσα στις γλωσσικές ποικιλίες συγκαταλέγονται και εκείνες που συνδέονται με τον καταμερισμό της κοινωνικής / επαγγελματικής δραστηριότητας. Πρόκειται για ευδιάκριτες γλωσσικές ποικιλίες που δημιουργούνται από τις διάφορες επαγγελματικές ομάδες. Μια επαγγελματική ομάδα δηλαδή, για να εξυπηρετήσει τους επαγγελματικούς της σκοπούς, διαμορφώνει στο πλαίσιο της εθνικής γλώσσας τη δική της γλωσσική ποικιλία με ιδιότυπους όρους της ειδικότητάς της. Μερικοί ονομάζουν τις γλωσσικές αυτές ποικιλίες ειδικές γλώσσες. Έτσι έχουμε τις ειδικές γλώσσες των νομικών, των γιατρών, των μηχανικών, των ψαράδων, των ποδοσφαιριστών, των θεολόγων,

των μαθηματικών, των χημικών κτλ., οι οποίες χαρακτηρίζονται κυρίως από λεξιλογικές διαφορές που οφείλονται είτε στη χρήση ειδικών όρων είτε στη χρήση καθημερινών λέξεων που φορτίζονται όμως κατά περίπτωση με ιδιαίτερο σημασιολογικό φορτίο. Η λέξη λ.χ. χολοκυστογραφία (σύνθετη από τις λέξεις χολή, κύστη και γράφω) αποτελεί όρο μόνο της ιατρικής επιστήμης και δηλώνει (γι' αυτό εξάλλου και κατασκευάστηκε) την ακτινογραφία της χοληδόχου κύστης. Δε συμβαίνει όμως το ίδιο με τη λέξη μέτρο την οποία συναντούμε και στην καθημερινή χρήση (μονάδα μέτρησης, σύγκρισης ποσών κτλ.) και στην ειδική γλωσσική ποικιλία ενός συγκεκριμένου φιλολογικού κλάδου, της μετρικής: μέτρο στίχου, μέτρο και ρυθμός κτλ. Με τέτοιες

συνήθως λέξεις - όρους
λειτουργούν οι ειδικές γλώσσες.

Ειδικό Λεξιλόγιο

► Χαρακτήρισε από το ειδικό
λεξιλόγιό τους τα ακόλουθα κείμενα
(1, 2, 3, 4, 5, 6, 7) και καταχώρισε τις
ειδικές λέξεις (όρους) τους στο πιο
κάτω πλαίσιο και στην οικεία για
την καθεμιά γραμμή.

Κείμενα	Ειδικές λέξεις
Μαθηματικά	ακολουθία
Βοτανική	
Ζωολογία	
Φυσική	
Ιστορία	
Θρησκευτικά	
Γεωγραφία	
Χημεία	
Ρητορικός λόγος	

(1) Αριθμητική και γεωμετρική πρόοδος

α) «Αν προσέξουμε τους όρους της ακολουθίας 2, 5, 8, 11, 14, 17...», παρατηρούμε ότι κάθε όρος, εκτός από τον πρώτο, είναι άθροισμα του προηγούμενου όρου και του αριθμού 3.

Έτσι π.χ. είναι $5 = 2 + 3$, $8 = 5 + 3$ ...

Μια τέτοια ακολουθία λέγεται

αριθμητική πρόοδος με λόγο 3.

β) «Αν προσέξουμε τώρα τους όρους της ακολουθίας 2, 6, 18, 54, 162...», παρατηρούμε ότι κάθε

όρος, εκτός από τον πρώτο, είναι γινόμενο του προηγούμενου όρου

επί τον αριθμό 3. Έτσι π.χ. είναι

$6 = 2 \cdot 3$, $18 = 6 \cdot 3$, $54 = 18 \cdot 3$ ...

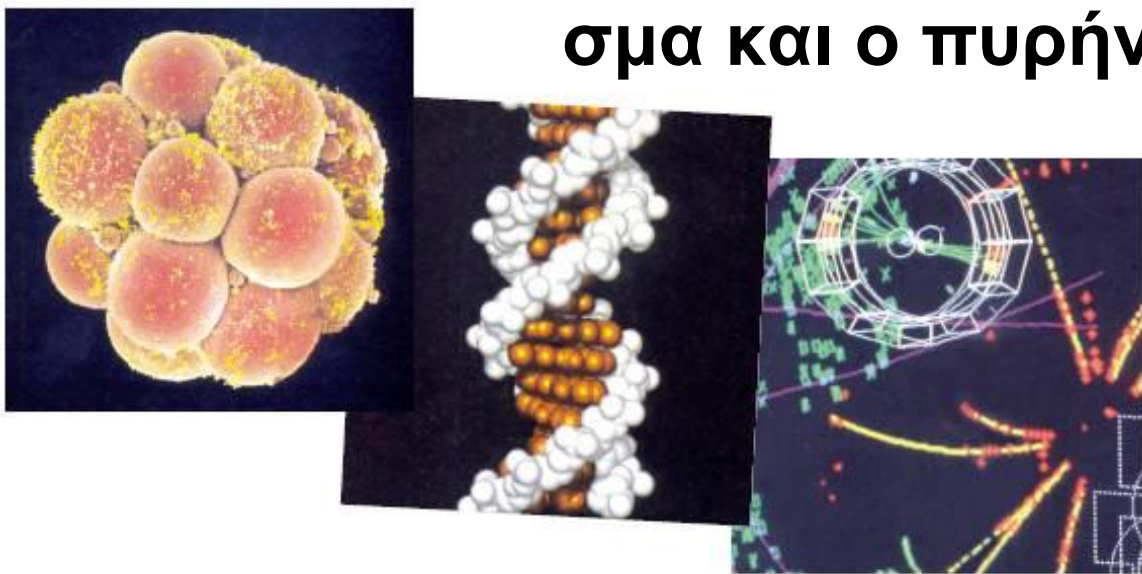
Μια τέτοια ακολουθία λέγεται γεωμετρική πρόοδος με λόγο 3.

(2) Το κύτταρο

Το σώμα τόσο των φυτών όσο και των ζώων αποτελείται από μικρές

μονάδες που ονομάζονται κύτταρα. Το κύτταρο είναι η μορφολογική και η λειτουργική μονάδα των οργανισμών και επομένως της ζωής. Πάνω στο κύτταρο εμφανίζεται το φαινόμενο της ζωής και είναι το μικρότερο κομμάτι της ζωντανής ύλης. Το μέγεθος του κυττάρου είναι συνήθως μικροσκοπικό, το δε σχήμα του ποικίλλει. Τα σπουδαιότερα μέρη του κυττάρου απέξω προς τα μέσα είναι: η μεμβράνη, το κυτταρόπλασμα και ο πυρήνας.

(3) Ένταση πεδίου.

Ένα χαρακτηριστικό μέγεθος του ηλεκτρικού πεδίου είναι η ένταση. Η

ένταση φανερώνει πόσο ισχυρό είναι το πεδίο σε κάποιο σημείο του και ορίζεται με τον ακόλουθο τρόπο: Θεωρούμε ένα φορτίο q σε κάποιο σημείο Z του πεδίου. Αν F είναι η δύναμη που ασκεί το πεδίο στο φορτίο, τότε το πηλίκο F/q εκφράζει την ένταση του ηλεκτρικού πεδίου στο σημείο Z .
Δηλ.

$\text{ένταση ηλ. πεδίου} = \frac{\text{δύναμη}}{\text{φορτίο}}$	$\varepsilon = \frac{F}{q}$
--	-----------------------------

Η ένταση είναι μέγεθος διανυσματικό και έχει την ίδια διεύθυνση και φορά με τη δύναμη που ασκείται πάνω σε θετικό φορτίο.

(4) Η απόκρουση των Περσών

Η περσική επίθεση εναντίον της Ελλάδας είχε αποκρουστεί οριστικά και η ιμπεριαλιστική πολιτική των

Περσών βασιλιάδων είχε δεχτεί ένα αποφασιστικό πλήγμα. Την πολιτική αυτή όμως την είχαν πληρώσει με τη ζωή τους χιλιάδες νέοι άνθρωποι, Έλληνες και Πέρσες, που έπεσαν στα πεδία των μαχών ή χάθηκαν στις θάλασσες, όπου έγιναν οι ναυτικές συγκρούσεις.

Η απόκρουση της περσικής επίθεσης είναι ένα γεγονός με πολύ μεγάλη σημασία για τον ελληνικό κόσμο αλλά και για τον κόσμο ολόκληρο. Οι ελληνικές πόλεις εξασφάλισαν την ελευθερία τους, δηλαδή την απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική, πολιτική και πολιτιστική τους ανάπτυξη...

Οι πολεμιστές που κατόρθωσαν με τον ηρωισμό και την αυταπάρνησή τους να συντρίψουν την περσική επίθεση, ήταν οι ελεύθεροι συνειδητοί πολίτες, που δεν ένιωθαν την πατρίδα τους σαν μια μακρινή και ξένη καταπιεστική δύναμη, αλλά την ταύτιζαν με τον εαυτό τους. Ήταν, τέλος, ελεύθεροι άνθρωποι, που με τα όπλα τους υπεράσπιζαν την ελευθερία από την επιβουλή του δεσποτισμού.

(5) Η Πεντηκοστή

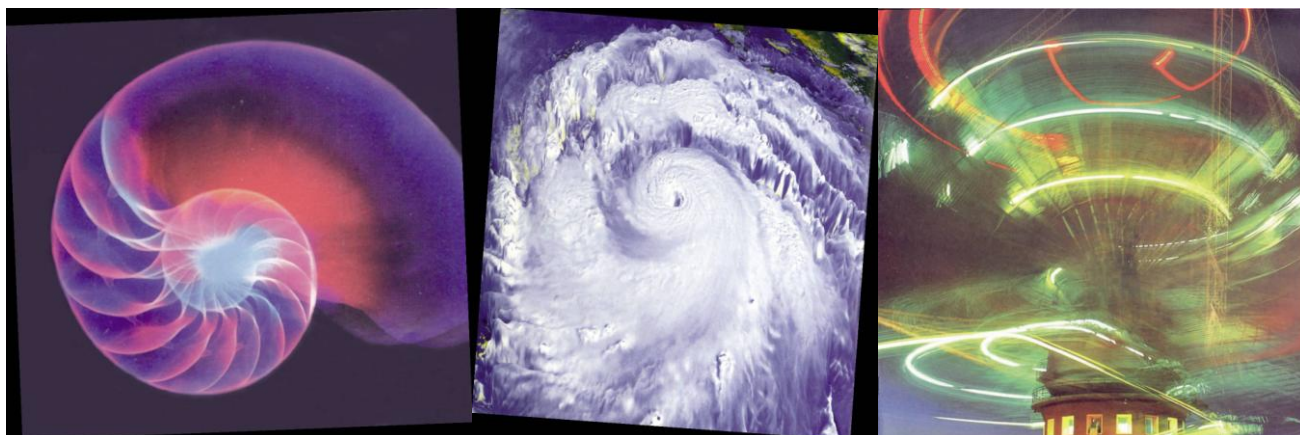
Η πρώτη επίσημη και δυναμική φανέρωση της Εκκλησίας στον κόσμο έγινε στα Ιεροσόλυμα, την ημέρα που οι Ιουδαίοι γιόρταζαν την Πεντηκοστή. Οι Πράξεις των Αποστόλων διηγούνται με παραστατικότητα τα σχετικά γεγονότα:

«Την ημέρα της Πεντηκοστής ήταν συγκεντρωμένοι όλοι μαζί (οι

πρώτοι χριστιανοί) στο ίδιο μέρος. Ξαφνικά ήρθε από τον ουρανό μια βοή, σαν να φύσηξε ο δυνατός άνεμος, και γέμισε όλο το σπίτι στο οποίο βρίσκονταν. Τότε είδαν να μοιράζονται σ' αυτούς γλώσσες όμοιες με φλόγες φωτιάς και στον καθέναν κάθισε από μια τέτοια γλώσσα. Και πλημμύρισαν όλοι από Πνεύμα Άγιο κι άρχισαν να μιλάνε άλλες γλώσσες, καθώς το Πνεύμα τούς έδινε δύναμη λόγου».

(6) Αλκοόλες

Αλκοόλες ονομάζονται οι οργανικές ενώσεις που έχουν στο μόριό τους ένα ή περισσότερα υδροξύλια (-OH).

Η αλκοόλη $\text{CH}_3\text{CH}_2\text{OH}$ ανήκει στην ομόλογη σειρά των κορεσμένων μονοσθενών αλκοολών που έχουν ένα υδροξύλιο στο μόριο τους.

Υπάρχουν επίσης αλκοόλες με δύο υδροξύλια (διασθενείς), με τρία υδροξύλια (τρισθενείς) κτλ.

Μία κορεσμένη δισθενής αλκοόλη είναι η αιθανοδιόλη (ή γλυκόλη) που χρησιμοποιείται ως αντιπηκτικό (ή αντιψυκτικό) υγρό στα ψυγεία των αυτοκινήτων. Η γλυκερίνη είναι τρισθενής αλκοόλη.

(7) Διπλή ενέργεια

Φρονώ, λοιπόν, ότι με διπλή ενέργεια πρέπει εσείς να συνδράμετε την κατάσταση, και με το να σώζετε χάρη των Ολυνθίων τις πόλεις τους στέλνοντας στρατιώτες που θα το πραγματοποιήσουν αυτό, και με το να λεηλατείτε τη χώρα του Φιλίππου

με πολεμικά πλοία και με άλλον στρατό. Αν, όμως, το ένα από αυτά το αμελήσετε, φοβούμαι μήπως μας πάει χαμένη η εκστρατεία· γιατί, αν εσείς μόνο τη χώρα του βλάπτετε, θα το αντέξει αυτό, θα υποτάξει την Όλυνθο και ύστερα θα έλθει στην πατρίδα του και εύκολα θα σας αποκρούσει. Εάν πάλι εσείς στείλετε βοήθεια μόνο στην Όλυνθο, βλέποντας τη χώρα του να μη διατρέχει κανένα κίνδυνο, θα καθίσει εκεί για την πολιορκία και θα παρακολουθεί από κοντά την επιχείρηση, και με τον καιρό θα υποτάξει τους πολιορκημένους. Πρέπει λοιπόν η βοήθεια να είναι μεγάλη και να προσφερθεί με διπλή ενέργεια.

► Συζητήστε τους όρους κάθε γραμμής του πίνακα της σελ. 149 και κατατάξτε τους σε δύο ομάδες:

στην πρώτη ομάδα να συμπεριλάβετε τους όρους που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά και μόνο από τις ειδικές γλώσσες στις οποίες ανήκουν, στη δεύτερη ομάδα να συμπεριλάβετε τους όρους που χρησιμοποιούνται ή μπορούν να χρησιμοποιηθούν, εκτός από τις ειδικές γλώσσες στις οποίες ανήκουν, και αλλού: σε άλλες ειδικές γλώσσες, στην καθημερινή ομιλία κτλ. Σχηματίστε ύστερα με τις λέξεις – όρους της δεύτερης ομάδας όσο μπορείτε περισσότερες φράσεις, για να δείξετε τις διάφορες χρήσεις τους. Παράδειγμα:

Ο όρος **υδροξύλιο** χρησιμοποιείται μόνο στη χημεία· θα ενταχθεί, συνεπώς στην πρώτη ομάδα. Ο όρος όμως **κύτταρο** θα ενταχθεί στη δεύτερη ομάδα, διότι εκτός από τις

φυσικές επιστήμες (βοτανική, ζωολογία, ανθρωπολογία κτλ.), όπου συνηθίζεται, είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί και αλλού:

- Η οικογένεια αποτελεί κύτταρο της κοινωνίας.

- Η πρόταση είναι το κύτταρο του λόγου, προφορικού και γραπτού.

- Η σχολική τάξη με τους μαθητές της θα μπορούσε να θεωρηθεί το κύτταρο του εκπαιδευτικού μας οργανισμού.

▶ Στο αλφαβητικό λεξιλόγιο, που έχει προσαρτηθεί ως επίμετρο στο τέλος του βιβλίου σας, να μεταφέρετε κάθε εβδομάδα ανελλιπώς και να καταγράψετε τους νέους όρους της τελευταίας κάθε φορά διδακτικής ενότητας των μαθηματικών, της φυσικής, της χημείας, της ιστορίας, των θρησκευτικών, της πολιτικής

αγωγής κτλ., τους οποίους (όρους) φροντίστε να τους σχολιάζετε τακτικά, διερευνώντας, μαζί με την ετυμολογία τους και άλλες, δηλωτικές ή μεταφορικές, χρήσεις τους. Ακολουθεί δείγμα του λεξιλογίου:

πυρήνας, ο

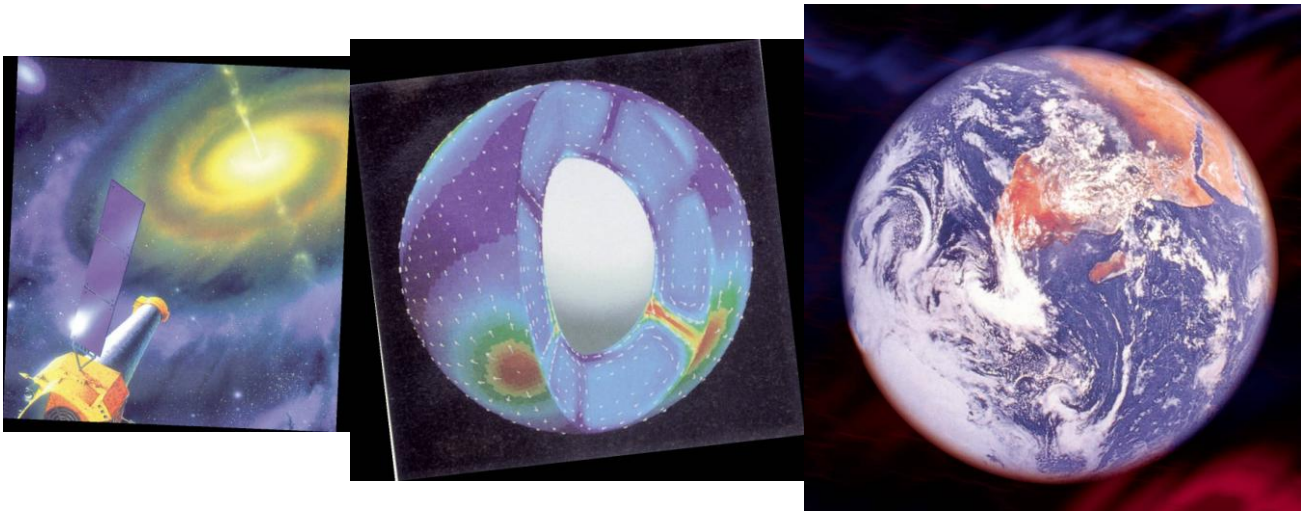
το κεντρικό / εσωτερικό μέρος ενός σώματος

άλλες χρήσεις της λέξης «πυρήνας»

- Η επιστήμη έχει διαπιστώσει ότι ο πυρήνας της γης είναι πυρακτωμένος.

- Τα τέσσερα εκείνα θωρηκτά αποτέλεσαν τον πυρήνα του πολεμικού μας ναυτικού.

- Τον πυρήνα της συνωμοτικής ομάδας δεν μπόρεσε κανείς να τον ανακαλύψει.

συνισταμένη, η
μετοχή του ρήματος συνίσταμαι.
Συνήθως χρησιμοποιείται ως
ουσιαστικό, ύστερα από παράλειψη
της λέξης δύναμη την οποία
προσδιορίζει: συνισταμένη δύναμη,
η συνισταμένη των δυνάμεων:
εννοούμε τη δύναμη που μπορεί να
αντικαταστήσει άλλες δυνάμεις, τις
συνιστώσες (φυσική).

άλλες χρήσεις της λέξης
«συνισταμένη»

- Πολιτικές και πνευματικές
δυνάμεις συνέκλιναν με
αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια

συνισταμένη, η οποία έβγαλε την πολιτεία από το πνευματικό και το πολιτικό της τέλμα.

- Και ποια είναι, σε παρακαλώ, η συνισταμένη των λόγων σου; μπορείς να μου πεις;

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 1ου ΤΟΜΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ.

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ.....5

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ

ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ 24

I. ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ 26

1. Η απεραντοσύνη της 26

2. Η πολυμορφία της.....29

3. Η παντοδυναμία της 34

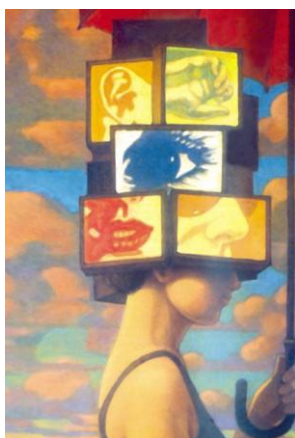
II. ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ 37

1. Γεωγραφικές γλωσσικές
ποικιλίες 40

2. Κοινωνικές γλωσσικές
Ποικιλίες 61

III. ΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ 87

IV. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ	100
1. Οι λειτουργίες της γλώσσας: αναφορική και ποιητική λειτουργία.....	100
V. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	109
VI. ΕΙΔΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ	147

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

***Απαγορεύεται η αναπαραγωγή
οποιοδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα
(copyright), ή η χρήση του σε
οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή
άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.***